

úřad
pro ochranu
osobních
údajů

informační bulletin

1 / 2010

Vážení čtenáři,

vydání toho čísla Informačního bulletinu Úřadu pro ochranu osobních údajů navazuje na druhé číslo z roku 2006, které jsme plně věnovali mladým lidem, dětem a jejich rodičům a které se setkalo s velkým ohlasem. Opět se obracíme především k těmto věkovým kategoriím, ale jsme přesvědčeni, že oslovíme i širší čtenářskou obec.

Tentokrát se zaměříme na internet a některé jeho aplikace. Nabízíme vám pohled na nové technologie, které se staly neodmyslitelnou součástí našeho každodenního života, z perspektivy ochrany osobních údajů a soukromí. Smyslem není od nich odrazovat, či je dokonce zatracovat, ale poukázat na možná rizika, která ze svého neviditelného a těžko uchopitelného invazivního charakteru přinášejí.

Úřad pro ochranu osobních údajů je nezávislý orgán, který se zabývá zejména dozorem nad zpracováním osobních údajů občanů v našem státě. Bez osobních údajů se neobejdeme. Víme, že náš život začíná tím, že naše existence je zapsána do matriky a končí tím, že jiný záznam vypovídá o jeho ukončení. V průběhu života svou existenci prostřednictvím svých osobních údajů prokazujeme nejen na různých úřadech a institucích, ale i v osobním životě.

I. POSELSTVÍ A POSTOJE Z EVROPSKÉ UNIE

OCHRANA DĚTÍ NA INTERNETU

Peter Hustinx, Evropský inspektor ochrany údajů (European Data Protection Supervisor)

V posledních letech se ochrana dětí na internetu stala akutním problémem, a to ve spojitosti s rostoucím zájmem dětí o aktivity na síti a především o sociální síť. Větší dostupnost osobních údajů na sítích otevírá prostor novým rizikům zneužití, od komerčního zacílení reklamy na děti až po závažné trestné činy, jako je kyberšikana a zneužívání dětí. Četné iniciativy podniknuté na různých úrovních s cílem zvýšit informovanost a ochránit děti v počítači propojeném světě jsou proto velmi vítané.

Dovolte nám proto nejprve stručně analyzovat hlavní výzvy z hlediska soukromí, dále poukázat na některé hlavní kroky podniknuté zainteresovanými stranami, především úřady pro ochranu dat (Data Protection Authorities), které mají děti lépe ochránit.

Rizika

Průměrný věk dětí připojujících se na internet klesá: Děti používají internet v čím dál mladším věku, ale jejich schopnosti udělat si zdravý úsudek se nevyvíjí tak rychle. V důsledku toho představují snadný terč, náchylný k manipulaci. Také mohou být zodpovědné za šíření informací, které mohou být, pro ně nebo pro jiné, škodlivé.

Jeden z hlavních problémů umístění informací na internetu se týká ztráty kontroly nad těmito informacemi: Jakmile se zveřejní, stanou se dostupné pro vyhledávače a lze je zaregistrovat a dále předávat pomocí síťových nástrojů, jako jsou výměnné sítě apod. Vymazání nebo opravení takové informace je skutečnou výzvou.

Je to výzvou nejen proto, že se informace stane široce dostupnou, ale také proto, že může být obtížné identifikovat autora. Vedle práva každého jedince žádat vymazání informací o něm nebo o ní zveřejněných na internetu, existuje i právo uživatelů (včetně těch, kteří zveřejňují nebo používají informace) zůstat na síti v anonymitě. Tato dvě práva, jejichž účelem je chránit soukromí jednotlivců, mohou být v rozporu. Za součást řešení lze považovat zvyšování informovanosti a zvýšení zodpovědnosti těch, včetně dětí, kteří informace na síti zveřejňují nebo používají. Jinými slovy prevence je lepší než léčba.

Podniknuté kroky

Je tedy velmi vítáno, že úřady v členských státech i na evropské úrovni vyvinuly iniciativy ke zvýšení informovanosti dětí a také poskytovatelů služeb, jako např. služeb sociálních sítí. Tyto iniciativy jsou vyjmenovány a podpořeny v nedávné rezoluci přijaté v Praze 29.–30. dubna 2010 na jarní Konferenci evropských komisařů ochrany dat a soukromí.¹⁾ V této rezoluci úřady pro ochranu dat podporují na evropské a mezinárodní úrovni organizování společných informačních a vzdělávacích akcí pro mládež.

Dobrym příkladem je Den bezpečnějšího internetu²⁾, který se koná každoročně v únoru a je příležitostí pro kampaně a soutěže pro děti po celé EU. Další projekty zasluhující zvláštní pozornost jsou ty, které byly vytvořeny v Norsku, včetně webových stránek a brožury konkrétně navržených tak, aby upoutaly pozornost dětí a mládeže³⁾, webové stránky „Dadus“ portugalského úřadu,⁴⁾ soutěž v kreslení českého úřadu a rovněž jeho vzdělávací program⁵⁾ nebo informační programy, kterých se účastní ve Francii⁶⁾ tamní úřad. Za zmínku stojí, že mnohé z těchto iniciativ byly vytvořeny ve spolupráci mezi úřady pro ochranu dat a jinými účastníky na národních úrovních, jako je například Technologická rada a Ředitelství pro výchovu a vzdělávání v Norsku nebo Státní ředitelství pro internet (DUI) ve Francii.

Jako doplněk výše uvedeného jsou doporučeny směřující do soukromého sektoru: Pracovní skupina podle článku 29, sestavená z úřadů pro ochranu dat v EU, nejen přijala názory vyzývající k větší informovanosti a výchově mládeže, ale také se soustředila na roli služeb sociálních sítí. V květnu 2010 pracovní skupina vyzvala soukromé aktéry⁷⁾, kteří podepsali dokument „Zásady pro bezpečnější sociální síť pro EU“ koncipovaný Komisí, aby zvláštní pozornost věnovali problémům vztahujícím se k nezletilým, především podmínkám získání souhlasu rodičů, než se mohou zapojit do nějakých aktivit na internetu.

Jedním z hlavních kroků do budoucna bude proměnit zásady v účinnou praxi. Je naším přáním, aby se, jak propaguje pražská rezoluce, synergie mezi úřady pro ochranu dat a spolupráce se soukromými aktéry nadále rozvíjely konstruktivním způsobem.

Poznámka:

¹⁾ <http://www.uoou.cz/uoou.aspx?menu=14&submenu=689&loc=727>. Rezoluce obsahuje velmi podrobný seznam oficiálních dokumentů publikovaných k tomuto tématu, včetně Deklarace ministrů Rady Evropy ze dne 20. února 2008 o ochraně důstojnosti, bezpečnosti a soukromí dětí na internetu.

²⁾ <http://www.saferinternet.org/web/guest/safer-internet-day>

³⁾ <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=3&amid=4736>

⁴⁾ <http://dadus.cnpd.pt/>

⁵⁾ <http://www.uoou.cz/uoou.aspx?loc=661>

⁶⁾ <http://www.internetsanscrainte.fr/>

⁷⁾ http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2010-others_en.htm

⁸⁾ Originál textu v anglickém jazyce je také k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uoou.cz v rubrice *Main page/International relations/Important Events*.

NUTNOST CHRÁNIT SOUKROMÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE A JEJICH OSOBNÍ ÚDAJE NA INTERNETU

Marie-Hélène Boulanger, vedoucí Oddělení pro ochranu údajů Evropské komise (Head of Data Protection Unit, European Commission)

Rychlý rozvoj nových technologií, zvyšující se využívání on-line služeb včetně on-line vyhledávání, připojování k sociálním sítím, jako jsou například Myspace a Facebook, a sdílení soukromého života a zkušeností po síti představuje pro ochranu osobních údajů jednotlivců a pro rozsah, v jakém jsou lidé schopni kontrolovat využívání údajů, které se jich týkají, problém. Co mohou subjekty údajů, ať již dospělí nebo děti, samy udělat, aby se nestaly obětí problémů, které představují technologie? A jak jim v tom může pomoci Evropská unie?

Je nutné připravit pro všechny stejné podmínky, vytvořit jasné hranice a stanovit normy pro provozovatele všech těchto módních on-line nástrojů a služeb, abychom zajistili základní právo dětí na ochranu jejich osobních údajů.

V souladu s Listinou základních práv EU a Úmluvou OSN o právech dítěte musí být zajištěna bezpečnost a ochrana údajů dětí na internetu. Při poskytování této ochrany musejí být dodržována práva dětí na svobodu vyjádření a přístup k informacím.

Ochrana dětí on-line je cíl uznávaný napříč Evropskou unií. U příležitosti Dne ochrany osobních údajů 2010 vyslali ochránci údajů všem mladým lidem zřetelný vzkaz o významu uplatňování jejich základního práva na ochranu jejich osobních údajů a soukromého života. To je zvláště důležité v oblasti stále se vyvíjejících nových technologií, okamžité výměny zpráv, masivního využívání on-line sociálních sítí a vystavování vlastních každodenních aktivit jednotlivců on-line.

Máme-li děti účinně chránit a zároveň jim zaručit přístup k internetu, musejí být poskytnuta inovativní řešení, která dětem umožní, aby se chránily samy.

Zásadní je pak spolupráce s členskými státy a zvláště s úřady pro ochranu osobních údajů při sledování toho, jak uplatňování pravidel ochrany údajů funguje v praxi. Zároveň je nezbytné zvyšovat povědomí veřejnosti.

Také zainteresované strany, poskytovatelé technologií a služeb, by měli být vybízeni, aby prováděli samoregulaci a zavázali se používat osvědčené postupy zejména proto, aby se zaplnily mezery v šedých zónách, kde neexistují právní předpisy nebo stávající právní předpisy nejsou dostatečně konkrétní.

Posilování postavení dětí a mladých lidí, jejich ochrana prostřednictvím osvětových iniciativ a boj s nezákonným a škodlivým on-line obsahem a chováním jsou základní cíle programu „Safer Internet“ Evropské komise (program pro bezpečnější internet). Nadále zůstanou důležité účinné kombinace legislativních nástrojů s praktickými iniciativami jako Bezpečnější internet.

Komise také v boji proti pohlavnímu zneužívání a dětské pornografii zveřejnila stávající legislativní rámec. Přijme-li tento nový legislativní návrh Rada, stanou se trestným činem nové formy pohlavního zneužívání dětí, například zneužívání přes webové kamery a navazování kontaktu s dětmi za účelem jejich pohlavního zneužití (tzv. grooming), a zvýší se sankce. Mohly by být vyvinuty systémy pro blokování přístupu z EU na internetové stránky, které obsahují dětskou pornografii, což je v boji proti šíření dětské pornografie prostřednictvím obrázků umístěných mimo EU zásadní.

Zvýšení ochrany osobních údajů a její účinné vynucování patří k prioritám přezkumu procesu přehodnocení směrnice o ochraně údajů, který v současnosti provádí Evropská komise. Hlavním úkolem je připravit právní předpisy, které reagují na nové technologické výzvy, stavějí na základních evropských zásadách ochrany údajů, dávají jednotlivcům moc a posilují jejich práva. Samozřejmě bude muset být věnována zvláštní pozornost konkrétním potřebám dětí, zejména, když jsou on-line.

K úkolům, které máme před sebou, patří pomáhat lidem pochopit, co se děje s jejich údaji, když jsou on-line, jak a kde zanechávají stopy, kdo je může vidět, kdo z těchto údajů těží a jaké jsou hrozby... A zajistit, že každý zná svá práva.

Nejlépeším způsobem, jak děti a mladé lidi naučit, jak se zodpovědně pohybovat na internetu, aniž by ohrožovali své soukromí, a zároveň dodržovat práva ostatních, je přístup založený na osvětě. V tomto ohledu by měli hrát podstatnou úlohu rodiče a učitelé!

Poznámka:

¹⁾ Originál textu v anglickém jazyce je také k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uoou.cz v rubrice [Mainpage/International relations/Important Events](http://www.uoou.cz/Mainpage/International%20relations/Important%20Events).

EVROPSKÁ KOMISE K SOCIÁLNÍM SÍTÍM

Nezbytnost nových pravidel

Pravidla ochrany dat musejí být revidována, aby držela krok s technologickými změnami, aby se zajistilo právo na soukromí.

Evropská komise

Evropská komise se problematikou bezpečného prostředí na internetu zabývá a připravuje vytvoření nových pravidel a norem. Současné normy o ochraně dat z roku 1995 již jsou zastaralé. Podle prohlášení eurokomisařky Viviane Redingové, která je v Komisi zodpovědná za oblast telekomunikací a internetu, se její úřad v roce 2010 zaměří na revizi stávajících norem¹⁾. V této souvislosti konkrétně zmínila právě Facebook, Twitter, ale i jiné internetové sociální sítě. Evropská komise tímto přístupem mimo jiné také reagovala i na výrok zakladatele Facebooku Marka Zuckerberga, který začátkem ledna 2010 v souvislosti s kritikou Facebooku údajně pronesl – nikdo už přece na ochranu soukromí nedbá. S jeho výrokem výrazně nesouhlasilo mnoho uživatelů, kteří se v kyberprostoru pohybují, a také odborníků, kteří se na „tvorbě“ kyberprostoru podílejí.

„Inovace je pro dnešní společnost důležitá, ale nemělo by k ní docházet na úkor základního lidského práva na soukromí“ – jsou slova komisařky Viviane Redingové, která sice nezbytnost použití osobních dat při práci na internetu v určitých situacích uznává, ale současně doplňuje „ale data jsou sbírána bez našeho svolení a často dokonce bez našeho vědomí. A právě tady přichází ke slovu evropské právo“ a dodává „lidé by měli mít právo říci „ne“, kdykoliv chtějí“.

S rozšiřováním nabídek internetu a s rozvojem nových technologií a technik se však budou vytvářet i nové normy a pravidla. Snahou a cílem je zajistit, aby prostředí na internetu a na všech jeho aplikacích bylo bezpečné a aby ochrana osobních údajů uživatelů a jejich soukromí byly zabezpečeny tak, aby byly v souladu nejen se zákony na ochranu osobních údajů, ale i s dalšími společenskými normami zabývajících se otázkou soukromí.

Výsledky iniciativy Komise z roku 2009

Evropská komise výrazně zaměřuje své úsilí především k ochraně dětí na internetu. Proto uvítala, že 20 společností provozujících sociální sítě připojilo své podpisy k dokumentu Zásady pro bezpečnější sociální sítě (IP/09/232), který Komise 10. února 2009 iniciovala u příležitosti mezinárodní aktivity Dne bezpečnějšího internetu 2009 (Safer Internet Day) v Lucemburku. Již v průběhu roku 2008 jednala Evropská komise s provozovateli stránek internetových sociálních sítí a také proběhla řada setkání s nevládními organizacemi a výzkumnými pracovníky. Z výsledků diskusí vzešly výše uvedené zásady.

Společnosti, které provozují sociální internetové sítě se shodly na tom, že děti (také jejich rodiče) a mladí lidé mají od prvního okamžiku připojení na internetové sociální sítě právo se pohybovat v bezpečném prostředí. Provozovatelé sociálních sítí v Evropě uznali svou odpovědnost a současně identifikovali rizika, se kterými se děti a mladí lidé na těchto novodobých komunikačních cestách mohou setkat – jsou jimi například kyberšikana, grooming (případ, kdy se dospělý seznámí s dítětem se záměrem je sexuálně zneužít) a rizikové chování, jako je odhalování osobních informací se záměrem následného zneužití. Současně se podepsáním uvedeného dokumentu zavázali rizika omezit.

„Komise vítá první evropskou dohodu o sociálních sítích. Je to významný krok směrem k Evropě, kde se budou naše děti při surfování na stránkách sociálních sítí cítit bezpečněji,“ řekla Viviane Redingová, komisařka EU pro informační společnost a média. „Potenciál růstu sociálních sítí v Evropě, jejich podpory pro naše hospodářství a zvýšení interaktivity naší společnosti je nezměrný – budou-li jim ovšem děti a mladí lidé důvěřovat a mít ty správné nástroje k zachování bezpečnosti při navazování nových kontaktů a sdílení osobních informací on-line.“

Přední internetové firmy poprvé podepsaly evropskou dohodu s cílem zlepšit bezpečnost nezletilých na internetových sociálních sítích, které v Evropě přitahují více než 42 miliónů uživatelů a výrazně zasahují do jejich životů. Popularita sociálních sítí roste. Do roku 2012 se očekává dvojnásobný nárůst a dosažení 107 miliónů uživatelů v Evropě (více informací je k dispozici na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/232&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en> .

Rok 2010 – výzva Komise ke zvýšení bezpečnosti dětí na internetových sociálních sítích

Letošní, v pořadí již sedmý, Den bezpečnějšího internetu (Safer Internet Day), se uskutečnil 9. února. Tato akce probíhá především v zemích Evropy, ale i jinde ve světě. Je příležitostí k setkání s odborníky k dané problematice, k diskusím, k hodnocení zpráv o činnosti za uplynulé období, předkládání nových projektů a k pořádní konferenci a workshopů.

Prestížní evropskou událostí v rámci letošního ročníku byla konference organizovaná Evropskou komisí ve Štrasburku, v budově Evropského parlamentu, která se tematicky zaměřila především na zveřejňování osobních údajů nebo nevhodných informací na internetu. Významnými hosty byly komisařka pro informační společnost Viviane Redingová a místopředsedkyně Evropského parlamentu Roberta Angelilli.

Komise oslovila děti a mladé lidi sloganem „Víš, co posíláš? Mysli!“ (Think B4 U post!)²⁾.

Heslo nebylo vybráno náhodně – bylo, a je, výzvou k dětem a mladým lidem. Smyslem je zdůrazňovat, aby si lidé pořádně uvědomili, co dělají, než začnou cokoli na síti sdílet. Komise vyzývá uživatele internetových sociálních sítí, aby se chovali zodpovědně a aby si uvědomili, že každá zveřejněná informace se na síti šíří rychle, globálně a zůstává tam navždy.

Jestliže chceme, aby děti myslely dříve, než něco zveřejní, měly by společnosti provozující sociální sítě zveřejňovat správné informace ve správném jazyce. Evropská komise se na tyto společnosti v loňském roce obrátila s naléhavou výzvou, aby jednaly, a já jsem ráda, že mnohé z nich této výzvy uposlechl. Předpokládám však, že všechny společnosti toho dokáží víc. Profily nezletilých musejí být standardně nastaveny jako soukromé a na dotazy nebo zprávy o zneužití osobních údajů se musí rychle a vhodně reagovat. Internet je dnes pro naše děti životně důležitý a naší povinností je učinit jej bezpečným.“

Komisařka EU pro informační společnost a média Viviane Redingová (IP/10/144)

Konference se zabývala především riskantním chováním mladých uživatelů na síti a jejich vzděláváním. Informační gramotnost většinou není v osnovách školní výuky, mnozí rodiče také často nemají v oblasti informačních technologií velké znalosti.

Poznámka:

¹⁾ V roce 2010 se komisařkou pro digitální agendu stala Neelie Kroes;

Viviane Redingová přešla do rezortu spravedlnosti, práv a občanství.

²⁾ Videoklip pro rok 2010 včetně předcházejících ročníků je k dispozici na internetové adrese <http://www.saferinternet.org/web/guest/safer-internet-day>.

-mn-

SKRYTÁ ARCHITEKTURA SOUKROMÍ – „PRIVACY BY DESIGN“

Rytmus životních změn naší společnosti nabývá na dynamičnosti. Výrazným prvkem tohoto procesu je vývoj stále sofistikovanějších technologií. Smyslem jejich vývoje by měl být pokrok lidstva a kvalitativní přínos pro život jedince. Mnohé novodobé technologie však s sebou přinášejí také invazivní prvky, které mohou negativním způsobem zasahovat do našeho každodenního života. Oblastí, která se z tohoto pohledu jeví vysoce rizikovou, je ochrana osobních údajů a soukromí. To, co bylo před několika lety námětem literatury science-fiction, se díky novodobým technologiím stává realitou a často i reálnou hrozbou.

„Má-li soukromí přežít, musí se jeho ochrana přizpůsobit změnám ve společnosti“ – říká ve své knize „Privacy by Design. Take the Challenge.“ kanadská komisařka pro ochranu dat ve státě On-

tario Ann Cavoukianová¹⁾. Nové technologie by pro nás neměly být hrozbou, ale měly by být chápány jako výzva k novému postoji a pohledu na implementaci prvků zásad ochrany soukromí.

Termín „Privacy by Design“ zatím nemá ustálený český ekvivalent. Lze jej přeložit jako „naprojektované soukromí“ nebo „soukromí coby aspekt návrhu“. Jedná se o takový koncept ochrany soukromí, kdy prvky ochrany soukromí jsou předem zakotveny, naprojektovány, do různých technologií, či jsou předem zakomponovány do různých situací souvisejících s ochranou soukromí. Náš Úřad ostatně již několik let upozorňuje na to, že specifická hlediska ochrany dat a soukromí je třeba uplatňovat již při samotné volbě a vývoji informačních systémů, nikoliv až po jejich zavedení v aplikační praxi.

Dne 22. března 2010 přijal evropský inspektor ochrany údajů (EDPS) stanovisko k soukromí v digitálním věku: „Privacy by Design“ jako klíčový nástroj k zajištění důvěry občanů v informační a komunikační technologie“. ²⁾ Evropská unie by měla přijmout a podporovat taková opatření, kterými by jednotlivcům při využívání informačních a komunikačních technologií například v oblasti e-transportu, e-zdravotnictví, při využívání internetových sociálních sítí, či zařízení s radiofrekvenční identifikací (RFID), zaručovala jejich práva na ochranu osobních údajů a soukromí.

Stanovisko zdůrazňuje, že právě důvěra je tím sporným bodem ve vývoji a zavádění informačních a komunikačních technologií, které nabízejí skvělé příležitosti a výhody, avšak současně přinášejí nová rizika. Přesvědčit občany, že jejich využívání nepředstavuje ohrožení jednoho ze základních lidských práv, tj. práva na ochranu osobních údajů a soukromí, je klíčovým faktorem při budování vztahu důvěry.

Ve stanovisku je zdůrazněno, že Evropská unie má sice vytvořen právní rámec pro ochranu údajů, existuje však mnoho případů a situací v souvislosti s informačními a komunikačními technologiemi, které do tohoto rámce nezapadají. Zavádět nové technologie tak, že prvky principu „Privacy by Design“ budou již od prvopočátku jejich tvorby „naprojektovány“ a zabudovány do těchto technologií, může být správným krokem při vytváření nového „obrazu“ pojmu soukromí dnešní společnosti.

Evropský komisař ochrany údajů Peter Hustinx říká: „Potencionální přínos informačních a komunikačních technologií lze v praxi využít pouze za předpokladu, že tyto technologie budou schopny navozovat vztah důvěry. Toho je možné dosáhnout jen v případě, že tyto technologie budou spolehlivé, bezpečné, a že uživatelé těchto technologií budou mít kontrolu nad nimi ve svých rukou a bude jim garantována řádná ochrana jejich osobních údajů.

Za účelem výrazné minimalizace rizik a k zajištění ochoty uživatelů důvěřovat informačním a komunikačním technologiím je nezbytné integrovat ochranu soukromí do nových technologií v praxi od samého počátku. Potřeba implementace principu „Privacy by Design“ by se měla odrazit v právním rámci ochrany soukromí Evropské unie na různých úrovních tvorby právních předpisů a tvorby zákonů a politiky.“

Poznámka:

¹⁾ Cavoukian, Ann: *Privacy by Design. Take the Challenge*. Toronto, Ontario – Canada, 2009.

Kniha je k dispozici v knihovně Úřadu.

²⁾ EDPS 10/06/ je v plném znění k dispozici na <http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/> v rubrice Press & News/Press releas v anglickém a francouzském jazyce.

-mn-

STANOVISKO WP 29¹⁾ K INTERNETOVÝM SOCIÁLNÍM SÍTÍM

Služby internetových sociálních sítí je možné obecně definovat jako on-line komunikační platformy, které jednotlivcům umožňují spojovat se se sítěmi nebo vytvářet sítě stejně smýšlejících uživatelů. Počet uživatelů těchto sítí roste geometrickou řadou.

Uživatelé těchto internetových služeb na internetu často vyvěšují své osobní údaje, informace o svých aktivitách a také o svých vztazích s ostatními lidmi a vytvářejí tak profily, které jsou bohatým zdrojem informací. Tyto informace mohou být využity třetími stranami k různým jiným účelům, než byl původní záměr, včetně obchodních, a představují také jistá rizika, jako je například krádež identity, finanční ztráty či ztráty příležitosti zaměstnání nebo i tělesná újma.

Právě obavy z přístupu k informacím o profilu uživatelů a problematika zabezpečení osobních údajů uživatelů internetových sociálních sítí vedla Pracovní skupinu pro ochranu dat podle článku 29 směrnice 95/46/ES (WP 29) k vypracování dokumentu „Stanovisko č. 5/2009 k internetovým sociálním sítím.“²⁾ Stanovisko je zaměřeno na stanovení a určení postupů pro provozování internetových stránek sociálních sítí tak, aby byly splněny požadavky právních předpisů Evropské unie (EU) na ochranu údajů. Nabízí poskytovatelům služeb internetových sociálních sítí pokyny k opatřením, která je nutno zavést k zajištění souladu s právem EU.

Důležitým sdělením tohoto stanoviska je, že by měla být posílena práva uživatelů internetových sociálních sítí, kteří při jejich využívání poskytují své osobní údaje. Mělo by být zajištěno správné a odpovědné nakládání s těmito údaji a jejich řádné zabezpečení v souladu s právními předpisy v oblasti ochrany osobních údajů a soukromí.

Pracovní skupina ve svém stanovisku zdůrazňuje, že zvláštní pozornost by měli poskytovatelé služeb internetových sociálních sítí věnovat zpracování osobních údajů dětí a mladých lidí.

Poznámka:

¹⁾ WP 29 (Working Party 29, Pracovní skupina pro ochranu jednotlivců v souvislosti se zpracováním osobních údajů) je pracovní skupina, která působí v rámci Evropské komise. Byla zřízena na základě článku 29 Směrnice 95/46/ES Evropského parlamentu a Rady z 24. října 1995, o ochraně jednotlivců v souvislosti se zpracováním osobních údajů a s volným pohybem těchto údajů. Skupina má poradní a nezávislý status. Více informací je k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Zahraničí/Evropská unie.

²⁾ Stanovisko v plném znění je k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Zahraničí/Evropská unie/Dokumenty vytvořené v rámci WP 29.

-mn-

II. KONFERENCE EVROPSKÝCH KOMISAŘŮ OCHRANY DAT A SOUKROMÍ 2010

„Hodnotit minulost, myslet na budoucnost“

Závěrečné slovo předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů **RNDr. Igora Němce**

Mottem pražské Konference evropských komisařů ochrany dat a soukromí 2010 bylo „Hodnotit minulost, myslet na budoucnost“ („Weighing up the past, thinking of the future“) a zejména v prvním dnu konference se naprostá většina vystoupení obracela do budoucnosti.

Nástup éry „internetu věcí“ je spojen s náporom nových technologií připomínajících tsunami. Jak se s ním vyrovnat z hlediska ochrany osobních údajů? Na to není ani jednoduchý, ani všeobecně platný recept. Je třeba se soustředit spíše na přístupy v jeho specifických jednotlivostech. Osobní údaje se již nebudou zpracovávat v rámci databází, které někdo vytvořil a spravuje, ale na základě chování a prosté existence každého jednotlivce a interakce každého s každým, věcí s věcí.

Možnosti zneužití záplavy informací bude třeba čelit ochranou soukromí již v návrhu jednotlivých aplikací. Proto se tak často ve vystoupeních objevovala zásada „Privacy by Design“, kde ovšem ještě půjde o její jasnější definování a uchopení a také hledání realistického a účinného způsobu uplatnění. V tomto novém pojetí ochrany osobních údajů bude nezbytné prosazovat odpovědnost již za návrh aplikace, což však nezabaví odpovědnosti uživatele aplikace.

Druhá zásada, která se při pohledu do budoucna ozývala nejčastěji, je zásada „accountability“. Jde o termín, který se do mnoha jazyků včetně češtiny špatně překládá. Spíše je třeba jej definovat. Sám se přikláním k názoru, který na konferenci také zazněl, že jde o mechanismus prokazující, jak se odpovědná osoba (správce) vyrovnala se zajištěním shody (compliance), ať už shody se zákonem, všeobecně uznaným standardem, kodexem apod.

A s čím vlastně bude shoda prosazována, z toho jde trochu hlava kolem. Uvažuje se o drobných úpravách směrnice¹⁾ s výraznými dopady, na stole jsou Madridské mezinárodní standardy, bude se aktualizovat Úmluva 108²⁾ s novými dodatkovými protokoly, víme o záměru OECD revidovat Privacy Guidelines, ve hře jsou Binding Corporate Rules³⁾, příp. Binding Global Codes. Obávám se, že hodně energie budeme brzy vynakládat na srovnávání jednotlivých norem a na debaty o prioritách.

Trochu optimističtější pohledy nám poskytl tematický blok „Děti v pavučině sítí“, který reflektoval přístupy dozorových autorit k šíření znalostí mezi mladými lidmi. Nabídl také inspiraci pro efektivní komunikaci s mladou generací. Bílá kniha dobré praxe, která byla připravena pro pražskou jarní konferenci, nabídla řadu modelových projektů zaměřených na tuto věkovou skupinu s cílem poskytnout podněty k prohloubení spolupráce mezi jednotlivými úřady pro ochranu osobních údajů.

Z následné diskuse k tematickému bloku věnovanému dětem a mládeži vyplynulo, že je třeba věnovat zvláštní pozornost zvyšování znalosti rizik, která pro soukromý život mladých přinášejí nové komunikační prostředky.

Konference dále ukázala na posun v chápání role veřejné správy jako mocného zpracovatele osobních údajů. Jednotliví účastníci panelu se zaměřili ve svých příspěvcích zejména na nutnost prosazovat zásady, aby zpracování osobních údajů ve veřejném sektoru mělo vždy základ v příslušné legislativě, a to i s ohledem na rozvoj technologií a za stavu, kdy se řada informací stává snadno veřejně dostupnými.

Některé naše naděje i obavy vyjadřují přijaté rezoluce určené nejen komunitě ochránců dat, ale i širší veřejnosti.

Všem delegátům konference náleží velké poděkování za účast i za přednesené příspěvky, které jsou výzvou pro společné aktivity do budoucnosti.

Poznámka:

¹⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů – k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Právní předpisy/Evropská ochrana osobních údajů.

²⁾ Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat – k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Právní předpisy/Evropská ochrana osobních údajů.

³⁾ Závazná podniková pravidla (Binding Corporate Rules) jako nástroj bezpečného předávání osobních údajů do třetích zemí – k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Předávání osobních údajů do zahraničí/K problémům z praxe.

REZOLUCE O PŘÍPRAVĚ SPOLEČNÝCH KROKŮ ZAMĚŘENÝCH NA INFORMOVANOST A VZDĚLÁVÁNÍ MLADÝCH LIDÍ NA EVROPSKÉ A MEZINÁRODNÍ ÚROVNI

Přijata Konferencí evropských komisařů ochrany dat a soukromí 29. – 30. dubna 2010, Praha

Přestože Úmluva Spojených národů o právech dítěte z 20. listopadu 1989 právě oslavila dvacáté narozeniny, je třeba si přiznat, že výzva Spojených národů vytvářet „svět vhodný pro děti“ zůstává nenaplněna. To platí zejména v oblasti zabezpečení ochrany soukromí dětí v současné „digitální éře“.

V dnešní době mladí lidé v Evropě a všude po celém světě denně užívají internet a další komunikační prostředky, aby si vyměňovali zprávy, fotky, videa a jiné informace, což jsou údaje, které se mohou týkat přímo jich samotných nebo například jejich kamarádů, rodičů anebo učitelů. Tyto nové komunikační prostředky mohou přispívat k lepšímu šíření nápadů a znalostí. Mladí lidé (stejně jako dospělí) si ale většinou neuvědomují, že osobní údaje, které sdělují, zanechávají stopy odhalující jejich životní zvyky a chování. Takové osobní údaje mohou být využity ke komerčním účelům, k profilování a v některých případech dokonce k trestné činnosti.

Je důležité si také uvědomit, že i když některé sociální sítě vyžadují pro registraci minimální věk 13 let, je na těchto sítích zaregistrováno hodně mladých lidí pod touto věkovou hranicí.

Čelit těmto závažným problémům, které se objevily v souvislosti s novými vývojovými trendy, znamená pro naše úřady nutnost vykonávat dozor a dohled nad činností sociálních sítí a dalších hráčů ve světě informačních a sdělovacích technologií. Obvyklá praxe poskytovatelů sociálních sítí se příliš často zakládá na tzv. „svobodném a informovaném souhlasu“ zahrnujícím informace, které jsou především pro mládež složité a nesrozumitelné. Takový postup neposkytuje odpovídající úroveň ochrany dětských práv. Nadto by měla být přijata mnohem účinnější opatření, která zajistí, že mladým lidem v jejich běžném životě bude dostatečným způsobem zaručeno právo „být zapomenut“, a to zejména prostřednictvím práva na vymazání osobních údajů.

Zároveň naše úřady musejí orientovat svou činnost na mládež samotnou. Podpora povědomí mladých generací o nebezpečích ukrytých v nových technologiích a o využívání těchto technologií společensky odpovědným způsobem při respektování sebe i druhých, zejména jejich soukromí (a jejich osobních údajů), se pro naši evropskou civilizaci musí stát cílem nejvyšší důležitosti.

V tomto směru již byly na mezinárodních i na národních úrovních podniknuty různé aktivity.

Během třicáté Mezinárodní konference komisařů ochrany dat a soukromí, v říjnu 2008 ve Štrasburku, schválilo 60 zástupců dozorových orgánů ze všech světadílů dvě rezoluce, o službách sociálních sítí a o soukromí dětí na síti. V březnu 2008 přijala Mezinárodní pracovní skupina pro ochranu dat v telekomunikacích (tzv. Berlínská skupina) „Římské memorandum“ o službách sociálních sítí¹⁾. Výbor ministrů Rady Evropy²⁾, složený ze 47 členských států a Pracovní skupina WP 29 Evropské unie³⁾ jsou do této problematiky také zapojeny.

Kromě toho Evropská komise vedle uvedeného vytvořila program Bezpečnější internet⁴⁾, který si klade za cíl financovat projekty k vytvoření ochranného rámce pro komunikační služby, jako jsou „network sites“. Také vypracovala „Zásady pro bezpečnější sociální sítě v Evropské unii“⁵⁾. Zavedení těchto principů na dobrovolné bázi a prostřednictvím prohlášení o souladu je pozitivní krok. Je třeba dál pokračovat tak, aby se tato pravidla stala obsahovým základem závazných pravidel platných pro všechny společenské sítě.

Mnohé země v Evropě, i mimo ni, již zavedly na národní úrovni novátorské, netradiční postupy v oblasti edukativních a osvětových aktivit zaměřených na děti. Takové iniciativy je nezbytné podporovat a učit se z nich a v rámci mezinárodní spolupráce tyto pro-aktivní postupy rozšiřovat. Proto Evropská konference komisařů ochrany dat a soukromí znovu potvrzuje své rozhodnutí učinit všechna potřebná opatření k zajištění skutečné a účinné ochrany soukromí dětí na internetu, především na jeho sociálních sítích. Evropská konference dále podporuje:

- Evropské úřady pro ochranu osobních údajů k vyvinutí nástrojů, které zohlední specifika ochrany soukromí mladých lidí; především vyzývá správce dat k přijímání takových zásad ochrany soukromí, kterým budou mladí lidé při čtení skutečně rozumět;
- Vládní iniciativy k vytvoření zvláštních předpisů, které výrazným způsobem posílí zabezpečení ochrany osobních údajů a soukromí mladých lidí;
- Vládní iniciativy zavádějící propagaci základních principů ochrany osobních údajů jako povinnou součást školních vzdělávacích programů;
- Vytvoření školicích modulů věnovaných ochraně osobních údajů ve vyšším vzdělávání, vyškolení kompetentních pracovníků pro vzdělávání mládeže a také vytvoření specifických struktur pro zvyšování povědomí mezi mladými, které budou jasně identifikované a viditelné pro veřejnost;
- Spolupráci a výměnu informací mezi úřady pro ochranu osobních údajů na evropské a globální úrovni za účelem rozvinout opatření ke vzdělávání mladých lidí a sestavit přehled nástrojů pro zvyšování povědomí, které byly v různých evropských zemích vytvořeny.

Poznámka:

¹⁾ Viz <http://www.datenschutz-berlin.de/content/europa-international/international-working-group-on-data-protection-in-telecommunications-iwgdp/working-papers-and-common-positions-adopted-by-the-working-group>;

²⁾ Viz Deklarace o ochraně důstojnosti, bezpečí a soukromí dětí na internetu ze dne 20. února 2008; [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Decl\(20.02.2008\)&Language=lanEnglish&Ver=0001&BackColorInternet=9999C&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Decl(20.02.2008)&Language=lanEnglish&Ver=0001&BackColorInternet=9999C&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75);

³⁾ Viz Stanovisko 2/2009 ze dne 11. února 2009 k ochraně osobních údajů dětí (http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_en.pdf) a Stanovisko /2009 ze dne 12. června 2009 k internetovým sociálním sítím (http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_en.pdf);

⁴⁾ Rozhodnutí č. 854/2005/CE z 11. května 2005 a Rozhodnutí č. 1351/2008/EC Evropského parlamentu a Rady o vytvoření víceletého programu Společenství na ochranu dětí užívajících internet a jiné komunikační technologie;

⁵⁾ http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=5565

⁶⁾ Text této rezoluce včetně dalších tří rezolucí přijatých na Konferenci evropských komisařů ochrany dat a soukromí 2010 v Praze je k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uouu.cz v rubrice Zahraničí/Mezinárodní aktivity Úřadu.

BÍLÁ KNIHA DOBRÉ PRAXE

Jedním z témat Konference evropských komisařů ochrany dat a soukromí 2010 byla také problematika ochrany soukromí a osobních údajů dětí a mladistvých, a to zejména na internetu a internetových sociálních sítích.

Nejen, že tomuto důležitému tématu byla věnována celá jedna diskusní sekce („Děti v pavučině sítí“), ale český Úřad v souvislosti s ní také vydal tzv. „Bílou knihu dobré praxe“ v oblasti vzdělávacích kampaní pro děti a mládež. Jedná se o publikaci, která shromažďuje přehled různých obdobných kampaní a projektů v celé Evropě.¹⁾

Vydání této knihy, lépe řečeno jakéhosi průvodce, předcházelo pátrání na stránkách zahraničních úřadů, abychom si udělali představu o tom, co zajímavého a přínosného v této oblasti různé úřady podnikají. S potěšením jsme zjistili, že jistou formu vzdělávacích nebo osvětových programů pro děti, soutěží, aktivit či dokonce ucelených kampaní má mnoho institucí v celé Evropě. Mnohé z těchto projektů jsou přímo zaměřeny na bezpečnost dětí na internetu, na bezpečné „surfování po síti“.

Odtud se již odvíjela myšlenka, že by bylo vhodné jednotlivé projekty shromáždit a zpřístupnit ostatním, aby se na tomto základu dala v budoucnu vybudovat případná společná mezinárodní kampaň nebo aby se mohly úřady vzájemně ve svých projektech inspirovat a doplňovat.

Oslovili jsme proto několik desítek evropských úřadů a institucí (přibližně 70), aby svým projektem do „bílé knihy“ přispěly. Na naši výzvu reagovaly instituce z 12 evropských zemí a také Rada Evropy, která v rámci svého programu „Budujeme Evropu pro děti a s dětmi“ vytvořila internetovou hru pro malé děti, která učí bezpečnému a ohleduplnému chování na internetu a která byla, mj. také z iniciativy našeho Úřadu, přeložena i do češtiny (hra je k dispozici na webových stránkách Úřadu www.uoou.cz v rubrice Pro mládež/Zábava).

„Bílá kniha“ byla na konferenci přijata pozitivně; nyní lze jen doufat, že skutečně splní svůj účel a že pro jednotlivé úřady bude motivací a inspirací, jak vytvářet nové, nebo vylepšit již existující, kampaně pro děti a mládež zaměřené především na jejich bezpečí na internetu.

Ačkoliv to vypadá, že pro mladé lidi je internet, jeho sociální sítě a „život on-line“ naprosto přirozenou součástí každodenního života, stále si musíme uvědomovat, že i přesto, nebo proto?, jsou „na síti“ zranitelní. Nestačí tedy dohlížet na to, co dělají, když už on-line jsou; je zajisté užitečnější být vždy o krok napřed – například i tím, že je naučíme možná nebezpečí samostatně předvídat a předcházet jim. K tomuto cíli kampaně úřadů v celé Evropě i ve světě směřují a český Úřad není výjimkou.

Poznámka:

¹⁾ Publikace je v anglickém jazyce k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uoou.cz v rubrice Publikace.

-nt-

III. ÚŘAD SE PTÁ ODBORNÍKŮ

Mění internet naši společnost? V čem spočívají jeho pozitiva a negativa, čím nás okouzlují? Je kyberprostor pro děti bezpečný? Existuje na síti soukromí? V následujícím bloku se „setkáme“ s odborníky, kteří mají k „životu“ v kyberprostoru, k jeho chápání nebo k pojmům jako je například výchova dětí k bezpečnému chování na internetu, k otázkám kyberšikany a jejím následkům, z pohledu své profese určitě co říci. Záměrem Úřadu je zorganizovat setkání odborníků ve spolupráci se Stálou komisí Senátu pro ochranu soukromí.

SOCIÁLNÍ INTERNETOVÉ SÍTĚ – JEDNA Z MNOHA TVÁŘÍ INTERNETU

Sociální sítě na internetu umožňují lidem navazovat on-line vztahy, posílat si zprávy, sdílet zájmy a jinými způsoby se na síti setkávat. Pozvánku k rozhovoru o jejich roli, pozitivním i negativním vlivu na dnešní společnost i jejich vývoji přijal Mgr. Martin Hájek, Ph.D. z Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd UK.

Na jakém principu sociální komunikace jsou webové sociální sítě založeny?

Webové sociální sítě vznikly z přirozené potřeby lidí sdružovat se a sdílet názory a zkušenosti. Na počátku bylo používání internetu pasivní, tzn. lidé si jen prohlíželi webové stránky. Postupně začaly vznikat kanály umožňující přímou interakci, jako diskusní fóra nebo chaty, které tvořily k webovým stránkám jen doplněk, ale později se některé osamostatnily a daly vznik sociálním webům jako Facebook nebo Lidé.cz.

Využívání sociálních sítí přináší možná rizika v oblasti ochrany osobních údajů a soukromí.

V čem to je, že jejich obliba roste?

Jejich obliba je dána tím, že člověk často usedá k počítači a internetu, je-li sám. Z vlastní zkušenosti vím, že lidé, kteří si o svých životních radostech a starostech mohou popovídat s někým ve svém okolí, nemají takovou potřebu se sdružovat na internetu. Mnoho lidí, zvláště mladých, se do těchto virtuálních sociálních sítí zapojuje také z obavy z vyloučení z vrstevnických skupin. Co se týče rizik, tak lidé obvykle své osobní údaje (adresu, telefon, datum narození) volně na internet nedávají.

Je to podle Vás jistým potvrzením narůstajícího trendu ve společnosti a sice výměny ochrany osobních údajů a soukromí za různé výhody? Je možné říci, že na sociálních sítích soukromí přestává existovat?

Já bych řekl, že do internetových sociálních sítí nikdy tradiční soukromí nevstupovalo, a to bylo jednou z příčin jejich rozmachu a oblíbenosti. Lidé se tam znají podle všelijakých přezdivek a baví je si takto hrát s identitami. I v sítích, kde je naše pravé jméno, tak informace, které o sobě poskytujeme, se týkají oblíbených filmů, hudby, koníčků apod. Jestli někde vidím hrozbu využívání osobních údajů, tak to je u komerčních webových stránek, které nám za naše osobní údaje nabídnou nějaké služby (možnost výhodných nákupů, přístup do databází apod.). A nakonec stejně zjistíme, že to, na co jsme byli nalákáni, zdaleka nenaplnuje vyvolaná očekávání.

Velký počet především mladých lidí a dětí, tráví na internetu a na těchto sítích hodně času, důvěřivě komunikují a jsou ochotni o sobě sdělit údaje, které by neřekli ani nejlepšímu kamarádovi. Láká je individuálně pocít anonymity, možnost si vybudovat novou virtuální identitu, snadné navazování známostí a získávání nových přátel nebo zde hraje roli jiný a hlubší celospolečenský sociální aspekt?

Máte pravdu, že to, co mladé lidi na komunikaci v prostředí internetu láká, je právě nezávaznost, možnost skrýt se za nějaký nick (přezdívku) a říkat nahlas věci, které by se neodvážili říci jinde, kde by jejich identita byla odkrytá. Někdy je to dokonce o to zajímavější, že někteří účastníci komunikace své pravé identity skryté za přezdívkami znají, ale ostatní ne; vytváří se tak specifické sociální prostředí, ve kterém lze v komunikaci využít vícero rejstříků (narážky, spiklenectví, apod.). Na druhé straně existují sítě, kde lidé vystupují pod svou pravou identitou a tam by příliš informací o sobě dávat neměli. Ale aby tyto sítě fungovaly, musejí být alespoň trochu propojené se světem mimo internet. Jinak by o ně lidé ztratili zájem.

Lidská psychika je velmi vrtkavá a nestabilní a toho lze zneužít. Úsudek člověka se dá ovlivnit a zmanipulovat. Lze říci, že i z tohoto pohledu by sociální sítě mohly hrát svou negativní roli?

Všechny lidské vynálezy nás k něčemu uschopňují a v něčem omezují. Sociální sítě na internetu mohou hrát omezující roli v tom, že zploští naši představu o lidské identitě. Z povahy tohoto média je identita osoby reprezentována převážně jen seznamy oblíbených značek, filmů, celebrit, činností, přátel...

Jednou z nejpoblábnějších sociálních sítí u nás i ve světě je Facebook. Z vyjádření mnoha uživatelů je Facebook téměř nezbytností v současném sociálním životě. Postupně přebírá roli favorita v nabídce služeb a aplikací a stává se klíčovým vstupem do internetu. Domníváte se, že je to dáno jeho uživatelsky přátelským prostředím nebo je to spíše jistá pohodlnost těch, kteří rádi jdou po „osvědčené“ cestě přátel?

To nedokážu posoudit. Facebook je prostor, který prochází bouřlivým rozvojem, něco jako když hoří papír. Je otázkou, jestli právě v okamžiku, kdy všichni "budou na Facebooku", neztratí svůj smysl. Ale to záleží především na jeho současných a budoucích provozovateli, jestli se jim podaří vymyslet něco, co bude lidi na Facebook i v příštích letech "táhnout".

Ohlédněme se letmo zpět například na poslední století z pohledu zavádění jiných technologií. Ve své době byly společnosti často zpočátku ne vždy a ne příliš pozitivně přijímány, vyvolávaly pocit nedůvěry a obavy různého druhu. Lze v souvislosti s internetem a sociálními sítěmi najít paralelu? Na první pohled se zdá, že společnost je spokojená a nabízející se možnosti spojené s užíváním tohoto nového média přijímá velice pozitivně. Jsme dnes tolerantnější, osamělejší, pohodlnější, necháváme věcem více volný průběh – nebo v dnešním globalizovaném světě prostě není v této souvislosti ani jiná možnost?

Opravdu se zdá, že internet je jedním z mála technických vynálezů, který nemá hlasité odpůrce a není snadné najít jeho „temné“ stránky. Na rozdíl od jiných vynálezů nepáchne a nehlučí, nevyzařuje žádné zdraví škodlivé záření, není drahý, přizpůsobuje se lokálnímu prostředí, přináší prospěch sociálně znevýhodněným... Tušeným nebezpečím je naše vzrůstající závislost na něm a tím pádem i hrozba toho, že ti, kdo ho budou ovládat (např. skrze zpoplatněné přístupy do různých aplikací a možná i sociálních sítí), budou moci významně ovládat i naše životní šance. Očekávaným rizikem jsou i různé formy kyberkriminality. Zkrátka jak se internet stává součástí naší společnosti, přebírá i její neuduhy.

Děkujeme za rozhovor.

-mn-

PROJEKT LIVEONLINE

„Internet je dnes zásadním společenským fenoménem, který si vyžaduje pozornost a reflexivní přístup v kontextu všech (nejen společenských) věd. Je neodmyslitelnou součástí našeho života. Síť mění společnost, ve které žijeme. Fenomén, který nám téměř každý den přináší nové a nové možnosti jak spolu komunikovat a setkávat se. Ale je tohle všechno od základů „nové“ nebo už tu všechno bylo a teď jsme tomu dali nový kabát? Usnadňuje nám opravdu Síť naplňování hlubokých lidských potřeb vzájemného sdílení? Nebo vede naopak k větší povrchnosti vzájemných kontaktů?“

Zdroj: internetové stránky projektu LiveOnLine

Projekt LiveOnLine představuje a na otázky odpovídá jeho vedoucí **PhDr. Martin Buchtík**:

Naším cílem je podnítit zamyšlení, zprostředkovat porozumění a nastartovat touhu po dalším poznávání toho, co nás dnes obklopuje, ale čemu často jen málo rozumíme. Tak nějak by se dala shrnout myšlenka, která stála za vznikem projektu LiveOnLine. Přestože je téma problematiky internetu, společnosti a změn, které s sebou nové technologie přináší velmi aktuální, vzdělávání se stále orientuje především na schopnost internet používat, nikoliv na schopnost mu nějak rozumět.

Proto jsme se rozhodli vytvořit pilotní kurz, který bude moci být důstojným základem pro vzdělávání v této oblasti. Projekt LiveOnLine spojuje odborný vysokoškolský kurz se čtyřdenním zážitkovým intenzivním programem. Přestože jde o téma náročné (snad pro jeho těžkou uchopitelnost), cítíme se po několika letech zkušeností se zážitkovými kurzy, práce s IT technologiemi a výukou na středních i vysokých školách schopni takový kurz úspěšně realizovat a nabídnout naše zkušenosti, znalosti a metodiku jak samotným účastníkům pilotního kurzu, tak všem, kteří se dlouhodobě věnují práci s mládeží, ale i dospělými.

Projekt LiveOnLine je realizován za podpory Nadace Vodafone Česká republika a Fakulty sociálních věd UK.

Internet – fenomén naší doby

Rozhovor s vedoucím projektu LiveOnLine PhDr. Martinem Buchtíkem

Každá společnost si buduje svůj sociální, společenský kapitál – souhrn sociálních vztahů, sítí a kontaktů. Je internet médiem, který do tohoto procesu výrazně vstupuje a společnost mění?

Internet určitě hraje roli při budování sociálního kapitálu společnosti. Přeci jen internet je komunikační platformou a právě komunikace je jedním ze základních stavebních kamenů sociál-

ního kapitálu. Umožňuje tak efektivněji nakládat se sociálním kapitálem. Ale to se týká spíš jednotlivců nebo určitých specifických skupin. Nemyslím si však, že by internet změnil celou společnost. Celospolečenský sociální kapitál leží spíš ve výchově, hodnotách atp., než v médiu, které je distribuuje. Z tohoto hlediska vnímám internet spíš jako novou příležitost, jak budovat sociální kapitál než cokoliv jiného.

Sít zachycuje naše chování, zvyky, záliby, uchovává naše osobní údaje a soubory i naše e-maily. Sít nás jistým způsobem sleduje. Uživatelé jsou si této skutečnosti vědomi, a přesto jsou ochotni své osobní údaje zveřejnit. Mají pocit, že se nejedná o nic podstatného, že se nemůže nic stát? Lze v současné době v této souvislosti hovořit o výměně soukromí za výhody a za komfort?

Ze svého pohledu to vidím tak, že běžný člověk nemá v sobě pro „on-line svět“ zakořeněné určité normy. Zatímco každé malé dítě ví, že se má před tím, než přejde ulici rozhlédnout, jinak ho může přejet auto, běžný uživatel internetu nemyslí na to, že než někam zadá citlivé osobní údaje, měl by si to dvakrát rozmyslet. A to je problém. Zpravidla si tahle rizika neuvědomujeme, ale jsou tu. Přesto nemá smysl je demonizovat. Když se nerozhlednete, určitě to neznamená, že vás nutně přejede auto. Ale musíme se naučit, že se to může stát, protože tím předejdeme možné nepříjemné zkušenosti. Jde o nový druh rizika, na který se musíme naučit přiměřeně reagovat.

Spíš než o výměnu soukromí za komfort jde o to, že zpravidla pořádně nevíme, co vlastně měníme. Svě soukromí zpravidla nedáváme k dispozici, pouze nepracujeme s rizikem, že se to může stát.

Neustále roste počet uživatelů internetových sociálních sítí. Na jakém principu fungují a proč jsou tak oblíbené? Jde o módní trend, nebo se opravdu jedná o výrazný posun a vývoj v komunikaci a jednání?

V tuto chvíli jsou sociální sítě především móda, trend, který ovlivňuje hlavně mladé lidi – ostatně jak jinak. Stejně to bylo před pár lety s mobilními telefony. Dnes je bereme jako samozřejmost, ale také šlo o novou formu komunikace. Člověk mohl komunikovat kdykoliv a s kýmkoliv (kdo ovšem měl mobilní telefon). Nyní se nabízí možnost to samé mít (v podstatě) zadarmo a zároveň komunikovat informaci desítkám známých a kamarádů v jednom okamžiku.

Zároveň zde platí pravidlo, že čím více lidí určitou technologii používá, tím větší z ní mají prospěch. A ti, kteří k ní nemají přístup nebo ji nevyužívají z jiného důvodu, jsou pak nějakým způsobem znevýhodněni. V případě mobilních telefonů i sociálních sítí to znamená přístup k určitému způsobu komunikace. Čím více vašich známých sdílí stejnou sociální síť, tím je pro vás užitečnější používat tento komunikační kanál. Naopak, pokud jste jediný, kdo ji nevyužívá, je velmi pravděpodobné, že některé informace půjdou úplně mimo vás.

Souvisí jejich popularita s možností jednat v anonymitě a ukrývat se v jiných identitách?

Nemyslím si, že by popularita sítí tkvěla v jejich anonymitě. Podíváme-li se na Facebook jako nejpoužívanější sociální síť, není vůbec anonymní, právě naopak. Anonymní identita je samozřejmě stále přítomným rysem internetu jako celku, ale určitě již není tou hlavní pohnutkou. Tou je naopak možnost komunikovat s těmi, které známe.

Pro mnohé uživatele se stal Facebook průvodcem dne – celý den jsou schopni průběžně komunikovat, sdělovat své názory a pocity. V podstatě na veřejnosti, tak trochu jako v digitální výkladní skříni, jsou schopni nabízet a rozebírat své osobní a někdy až intimní záležitosti svého soukromí. Nejde o závislost, nekřiví se tak jistým způsobem osobnost člověka?

Nemyslím, že by šlo o většinu uživatelů Facebooku. Na druhé straně se čas od času dočtete ve statusech svých známých věci, které opravdu vědět nechcete, smím-li to tak říct. Pokud pomínu vyloženě patologické jevy, pak jsou typickou skupinou, která sdílí své soukromí, dospívající mladí lidé. To velmi zjednodušeně souvisí s několika jevy: jednak po revoluci došlo k otevření se rodin směrem k okolní společnosti a to se odrazilo na výchově těch, kteří nyní dospívají. Za druhé právě tento věk je dobou, kdy mladí lidé vymezují vlastní identitu. K tomu potřebují sdílet s ostatními své myšlenky a pocity, aby si je mohli utřídit. Za třetí jde o módu, jak jsem naznačil v předchozích otázkách (což je trochu variace na téma, když to dělají ostatní, proč ne já?). Za čtvrté je komunikace za monitory počítače mnohem jednodušší, stírá se ostych a některé normy. Daleko

snadněji tak sdělujeme věci, které bychom v běžném kontaktu asi neřekli. Za páté: síla okamžiku. Stačí kliknout a příspěvek je odeslán. Což často vede k přehmatům, které by pravděpodobně ne-nastaly, ale které nejde vrátit zpět.

Výčet není rozhodně úplný. Chtěl jsem především poukázat na to, že nám Facebook (ale i internet jako celek) nabízí nové možnosti, „jak něco udělat“. A to se dá „dobře“ i „špatně“.

Děkujeme za rozhovor.

-mn-

„Projekt LIVEONLINE realizuje tým zkušených mladých lidí a odborníků se záplem pro nové médium. Jsou mezi nimi sociologové s výzkumnou i vědeckou praxí, zkušení instruktoři i šéfinstruktoři řady zážitkových kurzů, odborníci v pedagogice, IT i zkušení organizátoři větších akcí.“

Zdroj: webové stránky projektu LiveOnLine

Bezpečnost počítačových sítí a internetu

*Na otázky spojené s problematikou bezpečnosti na internetu odpovídá **Mgr. Filip Kábrt**, člen projektu LiveOnLine*

V souvislosti s ochranou osobních údajů nabízí Facebook nástroje a způsoby, jak zpřístupnit informace jen určitým vybraným osobám. Ne všichni uživatelé však tuto možnost využívají, často také z nepozornosti či omylem něco neskryjí, mnozí o ní ani nevědí a neuvědomují si, že se svými „sítovými“ přáteli komunikují jako v digitální výkladní skříni. Přestane soukromí na sociálních sítích postupně ztrácet svou hodnotu?

Mark Zuckerberg, zakladatel Facebooku, nedávno prohlásil, že ochrana soukromí přestává být sociální normou, že se společenský úzus v této záležitosti mění. Daný výrok sice padl v kontextu pokusu obhájit změny v politice přístupu k soukromí na Facebooku, ale opravdu je možné sledovat celosvětový trend v dobrovolném zpřístupňování většího a většího množství informací. Ty jsou navíc díky své digitální, snadno zpracovatelné podobě bezprecedentním způsobem vy-těžitelné. Před několika lety bylo například velmi ojedinělé, aby někdo vystupoval v interneto- vých komunikačních službách pod svým opravdovým jménem a zpřístupnil na svém profilu svůj věk, přibližnou lokaci, či zájmy, zatímco v současnosti je to běžné. Také je specifické, že ač- koli většina sociálních sítí a dalších komunitních služeb umožňuje poměrně robustní nastave- ní práv k jednotlivým informacím soukromého charakteru, jen velmi malé procento uživatelů používá sofistikovanější nastavení než prosté vymezení lidí, kteří mohou vidět uživatelův pro- fil se všemi informacemi (například „přátelé“ v síti Facebook). Důsledkem je, že většině uživa- telů stačí, aby s neznámým člověkem zažili byť jen velmi marginální komunikaci (například si spolu zahráli hru) na to, aby ho vpustili do řady lidí, kteří vidí soukromé informace na profilu. Troufám si ale tvrdit, že je přeci jen možné vysledovat postupný trend ve větší obezřetnosti v této oblasti, a s tím jak bude narůstat procento lidí, kteří moderním komunikačním službám dobře rozumí, bude stoupat i procento lidí, kteří své soukromé informace na sítích chrání do- statečně. Budou se tak zcela jistě ještě více rozevírat nůžky mezi snadnou dostupností marke- tingově vy-těžitelných, ale nepřiliš citlivých informací na jedné straně, a dobrou ochranou těch opravdu choulostivých informací na straně druhé.

Uvědomují si lidé dostatečně, jaká jsou rizika sociálních sítí – co pro ně může znamenat zpřístupnění svých informací všem a jaké následky může jejich neopatrné, důvěřivé nebo laxní jednání mít? Teď si například bezstarostně posílají různé fotky, otevřeně a bez „servítků“ pronášejí soudy a hodnocení – budou za několik let stejně nadšeně nahlížet na své soukromí vydané všem, uvědomují si, že se svými „digitálními stopami“ mohou mít v budoucnu problém třeba i při hledání zaměstnání nebo životního partnera?

Kontrola „digitálních stop“ neboli informací, které je možné o nás z internetu získat, je opravdu velmi netriviální problém. Musíme si uvědomit, že velké procento digitálních stop o sobě ne-

zanechá sám uživatel, nýbrž někdo z jeho okolí a že obecně je velmi nesnadné jakoukoli informaci z internetu odstranit. Díky vyhledávačům a dalším archivačním službám, je konkrétní informace na internetu dohledatelná i dlouhou dobu po jejím odstranění a v případě úniku zajímavých informací je v podstatě nemožné zastavit jejich šíření. K zmírnění dopadů vede především větší informovanost o fungování jednotlivých internetových služeb a větší obezřetnost při jejím používání, která opravdu v současné době není vysoká. Sděluji-li nějakou informaci po internetu, měl bych si dobře uvědomovat, kdo všechno může být příjemcem, a jakými způsoby se může moje informace dále šířit. Je paradoxem, že ačkoli silně ohroženou skupinou v tomto ohledu jsou děti, jejich rodiče často mají o internetových komunikačních službách velmi zkrleslé představy a neumí je používat, natož aby je uměli zabezpečit. Častokrát tak volí zdánlivě snadná řešení – například prostý zákaz, aniž by hodnotili a dokázali zvážit přínosy a rizika konkrétních služeb. Na závěr bych si ale dovolil prorokovat, že s tím, jak masivně narůstají případy nechtěného odhalení soukromí, vzroste i společenská tolerance vůči nim, a tak ačkoli zcela jistě nebude těchto případů vzhledem k samotné povaze internetu ubývat, zmenší se jejich reálný dopad.

Facebook samozřejmě nemá jen úskalí a rizika. Hodně uživatelů zdůrazňuje, že Sítí je pro ně především rychlý a efektivní prostředek komunikace, výměny názorů, získávání informací a prostředím ke sdílení obrázků a videí s přáteli. Internetu rozumějí, umí s ním pracovat, znají základní zásady ochrany a bezpečnosti a řídí se „selským“ rozumem. S přáteli se raději setkávají osobně v reálném životě. Není to ten správný přístup a stanovení limitu ve vztahu k novým technologiím?

Lze-li něco nazvat správným přístupem, pak určitě používání konkrétního komunikačního prostředku jen v situacích, pro který je vhodný, a kde je přínosem. Například Facebook je mimo jiné vynikající pro udržování kontaktu s lidmi, se kterými se z různých důvodů nemůžete často scházet osobně, a také pro rychlé hromadné informování okruhu vašich známých. Není určitě vhodný pro sdělování velmi citlivých informací, které potřebujete utajit, ani pro vřelý osobní kontakt. Běžní uživatelé jsou si ale výhod a nevýhod často velmi dobře vědomi (například velmi často Facebook funguje jen jako jakýsi prostředek domluvy setkání, která ale jsou pak již osobní). Prioritní potřebu informovanosti pak vidím především v otázce bezpečnosti, ne až tak v tom, pro jaký způsob komunikace je konkrétní služba vhodná.

Máte konkrétní doporučení pro rodiče, jak se vyhnout nejzávažnějším bezpečnostním rizikům? Doporučujete, aby dali dětem více svobody, nebo naopak omezovali jejich činnost na internetu? Má smysl používat rodičovské programy?

Osobně považuji za největší riziko internetových služeb to, že se dítě může zkontaktovat s anonymním člověkem, který ho může vmanipulovat do pro něj nebezpečné situace. Nejlepší ochranou proti tomuto jevu považuji především atmosféru důvěry v rodině, kdy se dítě svěří, že s někým neznámým po internetu komunikovalo a rodič vyhodnotí, zda takový člověk může být nebezpečím či nikoli. Plošné restriktce i většina „rodičovských programů“ jsou pro takové rozlišení příliš hrubým sítem. Zakážeme-li dítěti nějakou službu (třeba Facebook) s poukazem na rizika, riskujeme, že se tím dostane mezi svými vrstevníky do nevýhodného postavení, protože se nebude moci účastnit podstatné části komunikace. Rodičovské programy pak většinou dokáží rozlišit pouze, jakou službu dítě používá (a tu případně zakázat), ale nikoli co konkrétně na ní dělá. Jejich funkce se typicky omezují na znepřístupnění stránek určitého typu (například pornografie), ovšem jejich účinnost je často diskutabilní a snadno obejitelná. Znovu tedy musím zdůraznit vzájemnou důvěru a spolupráci mezi rodičem a dítětem jako nejlepší bezpečnostní opatření.

Děkujeme za rozhovor.

-mn-

ŠIKANA V KYBERPROSTORU

BOLEST KYBERŠIKANY

PhDr. Michal Kolář

Etoped a psychoterapeut. Vytvořil původní speciální teorii, diagnostiku a alternativní léčbu školního šikanování. Je autorem knih Skrytý svět šikanování ve školách a Bolest šikanování. Vede kurzy prevence šikanování, poskytuje konzultace a supervize.

Kyberšikana (cyberbullying) je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény. Patří mezi ně cyberstalking, cybergrooming, child grooming, happy slapping.

Mám zkušenosti, že šikanování ve škole probíhá i v kyberprostoru se zachováním rolí. Agresori jsou agresori a oběti jsou oběti. Samozřejmě existují výjimky, ale většinou to funguje ve stejném gardu a šikana ve škole je organicky propojena s kyberšikanou. To je důležité východisko pro pomoc, dává nám to šanci účinně intervenovat. Téměř vždy, když jsem řešil kyberšikanu v souvislosti se školou, tak jsem odkryl i klasickou šikanu ve škole. Přičemž školní šikanu můžeme řešit, ale samotnou kyberšikanu, která se děje v mimoškolním prostoru, je v současnosti velmi obtížné postihnout.

Zvláštnosti kyberšikany oproti tradiční nepřímé (psychické) šikaně

Obraz kyberšikany má s běžnou psychickou šikanou (tradiční nepřímou šikanou) stejné charakteristiky: záměrnost, děje se opakovaně, zahrnuje psychické násilí – včetně symbolické agrese. Obě tyto formy nepůsobí šrámy a modřiny, neteče při nich krev. Způsobují psychická traumata (rány), která nejsou vidět. Psychická zranění bývají hluboká a obtížně léčitelná. Rozleptávají identitu oběti, dotýčný se cítí opuštěný, ponížený, bezvýznamný. Prožívá nejen virtuální, ale i skutečnou exkomunikaci ze školního společenství.

Podstata je tedy stejná. V čem je tedy rozdíl? Lze ho vidět hlavně ve dvou věcech.

1. Tradiční nepřímá šikana se děje především tváří v tvář, v osobním přímém kontaktu nebo alespoň v prostoru třídy, školy – zatímco kyberšikana se odehrává bez přímého kontaktu v kyberprostoru (ve virtuálním světě), často mimo školu a to i v prostoru doma oběti.
2. Kyberšikana využívá oproti tradiční nepřímé šikaně mnohem účinnější zbraně – obrazně řečeno oproti konvenčním zbraním – dopisy a telefony – využívá zbraně hromadného ničení – internet a mobil.

Tyto „přednosti“ kyberšikany mají drtivé dopady:

- Dovolují pronásledování oběti kdykoliv a kdekoliv (24 hodin denně). Oběť nemá úniku, kyberšikana nekončí odchodem domů ze školy, nebo útekem před trýznitelem.
- Zajišťují možnost rozsáhlého a třeba i světového publika, které se kochá – ukájí utrpením a ponížením oběti (připomeňte si první světově známý případ s vážnými následky Kluk ze Star Wars, který shlédlo mnoho milionů lidí). Na zdecimování oběti však zcela postačí, že se na to kouká téměř celá třída či škola.
- Moderní zbraně zajišťují anonymitu útoku, dovolují předstírat falešnou identitu, například použitím neznámého čísla a přezdívky. Anonymita dodává šikanování sílu, zvyšuje pocit bezmoci a beznaděje, když nevíme, před kým se máme bránit.
- I jednorázový útok může působit opakovaně. Oběť je nutkána znovu se dívat a pročitat ponižující sdělení ve formě obrázku či textu. Kromě toho, když někdo vyvěsí dehonostující fotografii a informaci na web, tak si s ní může kdokoliv dělat cokoliv. Dílo si žije vlastním životem.

MILNÍK JMÉNEM ŠIKANA

PhDr. Jana Zapletalová, ředitelka Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR

Na stránkách tisku se zvláště se zahájením školního roku často objevují obavy z nárůstu agresivity a šikanování ve školách. Současně se diskutuje zvyšující se počet škol, kde se šikanauje. Rodiče si tak často vybírají školu pro své děti pod dojmem těchto informací a snaží se najít školu, která nenese punc šikany. A tak si klademe řadu otázek. Kde se vlastně šikana bere, je produktem „špatného“ prostředí, kdo je za ni odpovědný, máme prostředky a nástroje, jak ji řešit? Má šikana nějakou souvislost se zvyšující se agresivitou mládeže? Proč se šikana přenáší i do kyberprostoru?

Výzkumy, které se tomuto tématu věnují, ale i zkušenosti odborníků psychologů, etopedů, psychiatrů poukazují na to, že šikana je až důsledkem celé řady faktorů, které ovlivňují to, jak pracujeme s agresí v nás samých, jaké je naše sebepojetí, jak umíme navazovat a udržovat vztahy a v neposlední řadě také to, jak se umíme vcítovat do pocitů druhých.

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že dítě-žák vstupuje do školy již s určitou zkušeností ze svého prostředí v rodině i ze vztahů k vrstevníkům mimo okruh rodiny. Někteří rodiče nabádají svoje potomky v duchu hesla, že „rozumnější ustoupí“, jiní radí na „hrubý pytel, hrubá záplata“ a další „hlavně se do ničeho neplet“ atd. Málo si připouštíme, že projevy agresivity jsou součástí naší přirozenosti a patří k sebezáchovným mechanismům, v dětském věku jim pak chybí často vědomá regulace a vzhled do pocitů druhých, kterým jsme třeba ublížili. Učitelky v mateřských školách mají hlubokou zkušenost se spontánností dětí, která často nemá daleko k bezohlednosti. To, co nám zoufale chybí, je schopnost naučit děti adekvátně reagovat na manipulaci druhých, na účelové chování, na ponižování i posměch, na hrubost.

Moje zkušenosti z práce školního psychologa potvrzují, že každé dítě, každý žák i student, touží mít nebo udělat něco, za co může být pochválen, touží mít svoje místo mezi ostatními spolužáky. Současně s tím se objevuje i silná tendence odlišit se, nebýt jako ostatní a naproti tomu jinakost těch „druhých“ je provokující. Když se nedaří vytvořit si svoji pozici ve skupině pozitivně, volí mladí lidé (a nejen oni) jiné mechanismy, třeba právě manipulaci a agresivitu ve vztahu k druhým. Přibývá dětí, které neumí pracovat s agresivitou v sobě, neumí o svých pocitech hovořit, nevedeme je k tomu. Komunikují často třeba jen prostřednictvím médií, e-mailu, přes internet, která umožňují velkou anonymitu a vytváří tak prostor pro poskytování informací bez zpětné „kontrolní vazby“. Zrodil se tak fenomén kyberšikany, která umožňuje anonymní manipulaci s cizím soukromím, anonymita pak vede k vytváření často velmi agresivních a vulgárních snímků bez ohledu na citlivost informací a zveřejňovaných dat o člověku. Vytváří se tak specifický komunikační prostor, který na rozdíl od běžné komunikace neposkytuje obvykle prostor pro možnost obrany nebo naopak vysvětlení.

Mnoho rodičů komunikuje se svými dětmi málo, někdy i korespondenčně. A tak si děti hledají náhradní prostor pro komunikaci, často právě v prostředí internetu. Vzniká tak možnost navázání kontaktů s lidmi, kteří vystupují jako důvěryhodní, ochotní komunikovat, ale za jejich ochotou se mohou skrývat i jiné, často nízké a pro děti nebezpečné zájmy.

Je proto velmi důležité, že se ve školách stále častěji objevují školní psychologové nebo školní speciální pedagogové, kteří se snaží pomáhat dětem s jejich problémy ve školním i mimoškolním prostředí, vést je ke zlepšení dovedností komunikovat s okolím i nahlížet na vlastní problémy.

ANALÝZA MEDIÁLNÍHO OBRAZU ŠIKANY

PhDr. Leona Běhounková, Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR

V roce 2008–2009 realizoval Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP ČR), analýzu mediálních sdělení týkajících se šikany, a to v rozmezí od ledna 2007 do června 2008. Analýza zkoumala přepisy televizních, rozhlasových, novinových a časopiseckých sdělení, v nichž se objevovalo slovo šikana (v různých tvarech). Téma šikany se v médiích objevovalo v různých významech i v různé kvalitě zpracování.¹⁾

Z analýzy vyplývá, že mediální sdělení, týkající se šikany ve školství, podávají v převážné míře zkreslující informace o formách šikany, jejím průběhu i důsledcích. Často dochází k nadužívání pojmu šikany (např. „pokuty za špatné parkování je šikana“) a zaměňování šikany s jinými formami jednorázového agresivního či netolerantního chování. Média věnovala poměrně velkou pozornost kyberšikaně (18,7%, což je vysoké číslo vzhledem k tomu, že v 59,2% sdělení nebylo možné formu šikany určit). Příčina vysokého zájmu médií o kyberšikanu spočívá zřejmě v tom, že média ji v letech 2007–2008 považovala za nový fenomén, který se ve školství vyskytuje až v posledních několika letech. Podle statistik Českého statistického úřadu souvisí výskyt kyberšikany s rokem 2000, kdy došlo k výraznému snížení pořizovacích nákladů mobilních telefonů s možností audiovizuálních záznamů (video, fotoaparát) a tím pádem i k jejich prudkému nárůstu mezi žáky základních škol.

Kyberšikana je v mediálních sděleních popisována jako fyzická či psychická šikana, při níž je jako prostředek šikanování využívána moderní komunikační technologie (mobilní telefony, internet). Nebezpečí kyberšikany spočívá v prohlubování traumatizace oběti, protože je možné záznam zveřejnit v blízkém okolí, ale i v celém světě, prostřednictvím sociálních sítí internetu. Současně je prodlužována doba trvání ponížení (dlouhodobé vyvěšení na internetu, přeposílání záznamu mezi uživateli apod.). Problém také je, že anonymita (odosobnění) internetu zesiluje agresivitu útoku.

V mediálních sděleních byly zachyceny různé typy kyberšikany – záznamy fyzické šikany (zachycení šikany a přeposílání dalším lidem), virtuální obtěžování prostřednictvím mobilních telefonů (SMS, MMS, prozvánění, výhrůžky) nebo internetu (e-mail, komunikační a sociální sítě, rozesílání spamů a virů do e-mailové schránky), ruská škola (nahrávání simulované šikany, tj. rvaček, které jsou dobrovolně sehrané „jako“). V případě ruské školy vzniká problém s hranicemi mezi hrou na šikanu a šikanou. Vystává otázka, do jaké míry je možné ze svého rozhodnutí „účastnit se“ vystoupit a do jaké míry jsou „pseudoagresoři“ schopni sebekontroly. Vlivem pohroužení se do „hry“ mohou být totiž potřeby „pseudooběti“ opominuty a ta se pak stává dobrovolnou obětí.

Jako hlavní preventivní opatření kyberšikany by měla být citlivě vedená mediální výchova na školách, v jejímž rámci by měla být mimo jiné diskutována témata etického využívání médií, ochrany osobních dat, ale i hranice osobní svobody a podobně.

Poznámka:

¹⁾ *Bližší informace naleznete v článku zpravodaje Pedagogicko-psychologického poradenství, č. 56, 2009.*

DĚTI A INTERNET Z POHLEDU PSYCHOLOGŮ

Ať si to rodiče, a v posledku my všichni připouštíme, či ne, svět dnešních dětí se odehrává nejen ve světě reálném, ale také ve světě virtuálním. V tom známém, skutečném světě, se běžně rodiče starají o to, co jejich děti dělají ve volném čase, co čtou, na jaké filmy chodí, jaké mají koníčky, kde se toulají a zda jsou doma v domluvenou hodinu, s kým se kamarádí, z jakého prostředí jejich kamarádi jsou a jaký vliv by na jejich děti mohli mít. Soustřeďují pozornost na možná rizika a nebezpečí, se kterými by se jejich děti mohly v životě setkat a snaží se je chránit. Měli by rodiče dodržovat stejné normy výchovy i v té druhé dimenzi života svých dětí – při jejich pohybu na internetu, při jejich „on-line životě“? Ochrana osobních údajů by se pro děti měla stát zásadní od okamžiku, kdy se naučí psát – a při pohybu na internetu by se pravděpodobně měla stát zásadou číslo jedna.

DŮVĚRA ZA DŮVĚRU

PhDr. Václav Mertin, vedoucí katedry psychologie Filozofické fakulty UK v Praze

Nové komunikační prostředky využívají už poměrně malé děti zdatně a bez zábran. Přinášejí jim netušené možnosti kontaktů s druhými lidmi, při kterých nemusejí řešit problémy, jak se seznámit, kde se sejít a hlavně, jak si popovídat. Dítě je v bezpečí a pohodlí domova, může se propojit

s celým světem a v obrovském množství nabídek určitě najde spřízněné duše. Pocit anonymity mu umožňuje vést hovory, sdělovat informace, psát věty, které by se jinak bálo, stydělo říct.

Tato komunikační jednoduchost, snadnost, jednoduchá ovladatelnost, pohodlnost má i svůj rub. Dítě je ochotné svěřit klávesnici prakticky všechno. Na vyžádání sdělí osobní, citlivá data o sobě i o rodině, sjedná si schůzku a ještě v klidu pošle svou nahatou fotku. Snažíme se je proto ochránit, tedy učit pravidlům komunikace na internetu. Varujeme je před tím, aby nesdělovalo neznámým lidem osobní údaje, zvyšujeme jejich citlivost vůči nevhodným obsahům, ale také omezujeme jejich přístup k některým stránkám.

Mají-li ochranná pravidla fungovat a být účinná, měla by alespoň částečně vycházet z vývojových možností dítěte, tedy z jeho kognitivní, emocionální a sociální úrovně a současně reflektovat požadavky na výchovu dětí, které v současnosti prosazujeme.

Současná výchova není založena na slepé poslušnosti dítěte. Vychováváme přes důvěru, laskavost, respekt k potřebám dítěte, uznáváme jejich jedinečnou osobnost, postupně se rozvíjející svéprávnost, chceme rozvíjet angažovanost dítěte, odpovědnost za vlastní život. Uznáváme, že není možné čekat do dospělosti a teprve pak umožnit dosud nedotčenému jedinci realizaci všech práv v plném rozsahu, ale že utváření kompetencí je otázka pozvolného rozvoje od nejtělejšího věku. Tato cesta je náročná, komplikovaná, s mnoha riziky. V době nedávno minulé bychom jednoduše dětem přístup na internet zakázali a vynucovali bychom respektování zákazu silou. Tato výchovná varianta sice reálně nikdy zcela nefungovala, ale mohli bychom mít pocit, že jako rodiče jsme udělali, co bylo v našich silách.

I samotné děti se kognitivně i emočně ocitají mezi dvěma mlýnskými kameny, které samy bez naší pomoci nedokážou zvládnout. Jako rodiče po nich chceme, aby nás měly rády, důvěřovaly nám, aby mluvily pravdu, všechno nám řekly. Současně chceme, aby plně respektovaly dospělé lidi, poslouchaly babičku, dědu, učitelku, doktora, policistu. Současně však po nich chceme pravý opak, tedy, aby neposlouchaly cizí dospělé lidi, aby jim nesdělovaly žádné údaje, aby si od nich nic nebraly, nikam s nimi nechodily. Na jedné straně dítě je absolutně a prakticky ve všem závislé na dospělých, poslouchá příkazy, je trestáno, když neposlechne, akceptuje (vyžaduje) mnohé velmi intimní zásahy, na straně druhé po něm chceme, aby stejné věci nedovolovalo cizím lidem.

Dítěti řadu let nabízíme zjednodušený černobílý svět, mezilidské vztahy, pohled na pravdu a lež. Buď je něco dobré, nebo špatné. Buď máme někoho rádi, nebo je nám nesympatický, odmítáme ho. Koneckonců přesně takhle to odpovídá emocionální i kognitivní vyspělosti dítěte. Jak se pak má pohotově a správně zorientovat v situaci, kdy je něco evidentně dobré (někdo si s ním přátelsky povídá, nabízí mu něco příjemného) a současně neviditelně špatné (chce mu udělat něco ošklivého)? Dítě se rozhoduje pro dobro nebo zlo. Přitom je riziko, že udělá chybu: Odmítne dobro, protože se domnívá, že jde o zlo, přijme zlo, protože ve svém hodnocení se rozhodne pro dobro. V obou případech hrozí nebezpečí, že bude potrestáno. Proti zkušenostem vyspělosti dítěte stojí dospělý. Jeho „zbraně“ jsou mnohem sofistikovanější, rafinovanější, silnější. Například, jestliže dítě s někým opakovaně přátelsky komunikuje, už je jeho kamarád. Dítě jde po povrchních znacích.

Je z tohoto prakticky neřešitelného dilematu nějaká rozumná cesta? Rozhodně neexistuje žádná jednoduchá. Jako nejúčinnější se jeví sdílet s malým dítětem veškerou komunikaci – zejména v prvopočátcích čtenářské gramotnosti. Současně je třeba už od těchto chvil učit dítě opatrné komunikaci na internetu a současně i vnímat znaky podezřelé komunikace. Vést je k tomu, že je třeba volit spíše variantu, že všichni na internetu jsou zlí. Ukázat dítěti, že osobní komunikace je vždy méně ohrožující než komunikace po internetu, byť to na první pohled vypadá obráceně. Rodiče by měli vydat absolutní zákaz zveřejňovat data o sobě, o rodině – měly by to, zejména u malých dětí (např. na prvním stupni) respektovat i oficiální instituce, tedy např. škola. Současně je nezbytné učit a striktně po dítěti vymáhat slušné mediální chování. K tomu je nezbytné být i v těchto případech s dítětem, abychom mu na konkrétních příkladech ukázali, co je vhodné. Současně vidíme, jakým způsobem se dítě chová. Jestliže se v naší přítomnosti chová přijatelně, je větší pravděpodobnost, že se tak bude chovat, i když bude samo. Jestliže však ani v naší přítomnosti nekomunikuje vhodně, samo to nezvládne rovněž.

RIZIKA A ZISKY KYBERPROSTORU – MLADÍ UŽIVATELÉ

„Není pochyb o tom, že vstup elektronické komunikace do našich životů přinesl mnoho nového, řadu zisků, ale i mnohá ne vždy uvědomovaná rizika“ – zamyšlení PhDr. Ivy Štětovské, Ph.D., odborné asistentky katedry psychologie Filozofické fakulty UK v Praze, nad otázkou využívání některých aplikací v kyberprostoru mladými uživateli v kontextu ochrany osobních údajů a soukromí.

Počítačové hry na jedné straně rozvíjejí koordinaci ruka-oko, obohacují komplexní pojetí světa (některé strategické hry), na druhé straně ohrožují své hráče rizikem závislosti s řadou průvodních jevů – délka času strávená u PC, finanční nároky, nedostatek času na jiné (vztahové, pohybové) aktivity, dílem rovněž zkreslený obraz o světě a jeho pravidlech, který poskytují zjednodušené herní systémy. Tomuto riziku jsou vystaveni zejména hráči v nižším věku, kteří si ještě nevytvořili pevný systém vlastních etických hodnot.

Vstup počítačových pomůcek do výuky obohacuje možnosti prezentace probírané látky a zlepšuje i možnosti zaznamenávání učiva, na druhé straně není vzácné slyšet učitele, kteří v této souvislosti popisují pokles pozornosti a soustředění žáků ve výuce, kdy žáci hojně využívají možnosti rychlého skrytého „překliknutí“ kamkoli za bezpečným štítem monitoru laptopu. Pro takového uživatele výpočetní techniky se pak dlouhodobější soustředění na jeden předmět může jevit jako naprostá ztráta času.

Elektronická komunikace dovoluje udržovat sociální kontakty na velké vzdálenosti, na druhé straně podporuje i trend patrný např. ve výzkumech B. Šmahela, kdy mladší jedinci už upřednostňují řešení konfliktů a problematických situací prostřednictvím elektronické komunikace namísto setkání tváří v tvář. Např. při rozchodu na dálku se tak obě strany ochuzují o podstatný díl zpětné vazby, uvědomění si důsledků a dopadů daného rozhodnutí, pro řadu lidí je taková situace se sníženou možností interakce s druhým partnerem mnohem více zraňující.

Specifická je rovina nových existencí (oslovuje možnost začít jinak nově, něco změnit, něco si vyzkoušet) ať už jde o nové či fiktivní identity v rolových hrách nebo složitějších virtuálních realitách jako je např. Second life apod.

Nově vytvářené elektronické sociální sítě přinášejí možnost kontaktu s blízkými i při práci nebo studiu ve vzdáleném místě, ale také spoluvytvářejí tlak na zapojení se do nich („kdo není na FB – Facebooku - jako by nebyl“), často je obtížné kontaktovat některé jedince jinými způsoby. Svět sociálních sítí vytváří jakousi paralelní realitu, která ovšem s sebou přináší nejen pozitivní momenty. Častým problémem je nedostatečná ochrana osobních údajů („ona tam sice nějaká je, ale kdo by se probíjel až na tak detailní úroveň“). Sociální sítě vedou zejména ke sdružování se do „fanklubů“ kolem negativních jevů – snáze se na nich protestuje než co jiného, zároveň ovšem (v kombinaci s pocitem jisté nezávaznosti takových aktivit) vytvářejí příhodné pole pro negativní zpětnou vazbu. Člověk tak lze zesměšnit či vystavit nenávisti ať už z nudy, pomsty nebo v rámci šikany, která do tohoto prostředí proniká v míře nebývalé.

Přítom prostředí elektronické komunikace s sebou nese několik charakteristik – pro řadu lidí je vnímáno jako bezpečné (zvláště mladší uživatelé se zde cítí mnohem kompetentnější než autority – dospělí, rodiče, učitelé - s nimiž se setkávají v běžném světě). Tato relativní bezpečnost snižuje opatrnost uživatelů při sdělování relevantních informací o sobě, předávání obrazových materiálů atp. Neuvědomují si, že i tady lze zneužít informací, že vše, co dělají ve světě internetu, prakticky zanechává nějakou stopu. Podceňují často také dopad či postižitelnost vlastních aktivit (příklad, kdy se profesorka přidala jako přítel ke svým studentům a ti pak byli překvapeni, odkud ví, že se o ní vyjadřovali nepřátelsky).

Problematická je i přirozená prevence v rodinách – tedy bavit se s dětmi, co na internetu dělají. Dospělí mají často obavu z projevení své vlastní nekompetence (nevědí, co dítě dělá a nerozumějí jeho aktivitám), děti naopak podceňují možnost, že by jim komunikace s dospělým mohla v této rovině něco přinést.

PŘÍNOS INTERNETU, ALE I JEHO RIZIKA, V ROZVOJI A VE VÝCHOVĚ DĚTÍ

*O vlivu internetu na rozvoj a výchovu dětí, ale také o možných rizicích, která dětem na internetu hrozí a jak děti ochránit hovoříme s internetovým publicistou a studentem psychologie **Martinem Pírkem**. Bezpečností dětí na internetu se dlouhodobě zabývá.*

Spektrum nabídky služeb na internetu je široké. Internet je nazýván bezdnou studnicí informací, s malým dodatkem - je potřeba „v internetovém toku“ umět dobře plavat, abychom se neutopili? Měli by rodiče naučit děti pohybovat se na internetu a jejich brouzdání na internetu sledovat, nebo je lépe dát dětem svobodu v jejich počínání?

Bezpečné používání internetu má svá pravidla stejně jako například bezpečné ježdění na kole. Rodiče nutí své děti nosit helmy a chrániče z dobrých důvodů, obdobně by se měli chovat v případě pohybu ve virtuálním prostoru. Problém spočívá v tom, že starší lidé dnes nejsou natolik v kontaktu s moderními technologiemi jako jejich děti. Ty na druhou stranu podceňují vlastní ochranu dokud se „nespálí“, což může být mnohdy velmi nepříjemné. Naštěstí dorůstá generace poučených rodičů, kteří již vědí, jak to na internetu chodí. Samozřejmě by měli rodiče učit děti používat internet bezpečně a při prvních krůčcích na síti by je měli doprovázet. Musí ovšem sami vědět, čemu jejich potomci budou čelit, dovzdělat se v této oblasti a ve vhodnou chvíli své děti „vypustit z hnízda“.

Otázka důvěry je nosným prvkem dobrých vztahů nejen v dětství. Jsou to především rodiče, kdo by neustále měli pěstovat vztah důvěry, aby jejich děti věděly, že vždy a v každém případě jsou to oni, rodiče, na koho se mohou obracet a kdo jim vždy poradí a pomůže? Důležitou roli hraje jistě i věk dětí.

Samozřejmě, důvěra stojí na prvním místě a bez ní je výchova jen souborem neúčinných pouček vyhlášených silným či slabým diktátorem. Dětem musí být objasněno, proč která pravidla platí a co se může stát při jejich porušení, musí v tomto rodiči věřit. To platí od narození a s jistou nadšátkou až do smrti. V období dospívání se orientace člověka obvykle přesouvá od rodiny vstříc vnějšímu světu. Je-li do té doby vybaven dobrou sadou pravidel, může být rodič spokojen. Jinak už asi s dospívajícím těžko něco zμούžeme. Zakazovat šestnáctiletému registraci na Facebook pod vlastním jménem mi přijde přílišné.

Jaká jsou největší rizika? Co rodiče podceňují a čemu by měli věnovat zvýšenou pozornost? Možná v představě, co vše by měli, či neměli udělat, si rodiče často neuvědomí, že by se jejich dítě především mělo naučit nikomu nepsat žádné osobní údaje, a v případě, že je to nezbytné, tak pouze po poradě s nimi.

Rizikem není pouze uvádění osobních údajů. V poslední době se také mluví o nebezpečí zneužívání emoční otevřenosti některých dětí na on-line diskusích. Sice to může působit neškodně, ale nepříjemná reakce na vyjádření niterné radosti, smutku, štěstí atd. dítě (podobně jako dospělého) rozhodně nepotěší. Starší lidé s vypracovanou odolností nad něčím takovým mohou mávnout rukou, ale jejich potomkům účinné obranné strategie často chybí a třeba si takovou událost velmi nepříjemně prožijí.

K výrazným pozitivům, která internet dětem přináší, patří nepřeborné spektrum informací a her, které nabízí. Nejsou však děti přehlceny informacemi, umí s nimi zacházet? Nezavádí některé hry děti až příliš hluboko do virtuálního světa?

V dnešní době jsme ve své podstatě přehlceni informacemi všichni a málokdo dokáže skutečně rozlišit podstatné od méně důležitého. Navíc děti se teprve učí, co by měly považovat za správné a co za špatné. Rodič by jim v tomto měl být průvodcem, měl by je odkazovat na kvalitní informační zdroje a zároveň je odrazovat od webů s např. demagogickými obsahy. Ovšem opět ne bez vysvětlení a bez možnosti diskuse. Dnes však stále platí, že děti bývají v informačním chaosu sítě průvodci svých rodičů. V otázce hraní her existuje dost argumentů pro i proti. Jako snad vše, i hraní se dá využít (k získání či posílení sociálních vazeb, k vylepšení koordinace oko-ruka atd.) a může být zneužíváno (k úniku před nepříjemnou realitou např. v rodině před rozvodem).

Lze v dnešní době hovořit o „internetových nemocech“?

Média nás sem tam upozorňují na existenci „internetových závislostí“ a některé zahraniční případy jim dávají za pravdu. Ačkoli závislost na internetu zatím nenajdete v žádném diagnostickém manuálu, mluví se o jejím zavedení a jev přehnaného trávení času ve virtuální realitě je v současné době intenzivně zkoumán. Internet ovšem není pervitinem ani hracím automatem, „závislost“ tudíž vypadá jinak a léčí se jinak než tyto nemoci. Internet samotný není příčinou „internetové závislosti“, ta je důsledkem hlubších psychických či sociálních problémů postiženého.

Internet je pro děti prostředkem navazování přátelství a nástrojem komunikace. Mnohé děti tímto způsobem získávají sebedůvěru a snáze se seznamují. Internet nabízí možnost anonymity a změny identity a takové prostředí je pro děti asi lákavé – mohou si vymýšlet i lhát, mohou se na chvíli stát někým jiným. Jaký však může mít takové „hraní si na něco a někoho“ a úniky z reality dopad na vývoj dětí – nezvyknou si na takové chování?

Hraní si na někoho tu je déle než internet, děti si přeci hrají na kovboje, na policisty, na doktory, v dospělosti pak někteří z nich končí na jevišti a jejich výkony obdivují spousty diváků. Na hraní rolí není nic zásadně špatného. Naopak může pomoci dospívajícímu dítěti najít si své místo ve společnosti, experimentovat s identitou a odhalit to, čím by chtěly být. Únik z reality je jiná kapitola. Zde se však máme spíše ptát, z jakých důvodů je realita pro dítě neútěšná, a proto z ní má potřebu utíkat. Jak tyto problémy vyřešit.

Anonymita a změněná identita má však na internetu ještě i jinou, snad i nebezpečnější podobu. Některé děti si píšou deníčky, ale mnohé děti se dnes raději svěří „někomu“ na internetu. Často říkají věci, které by neřekly ani těm nejlepší kamarádům. Jejich důvěřivost při navazování přátelství s někým, kdo si kompletně změní identitu a vydává se za někoho jiného, může děti často přivést do obtížných až nebezpečných situací.

Děti mají skutečně tendence podceňovat rizika internetu a zároveň přeceňovat své schopnosti odhalit případné lháře. Toto by měli rodiče vědět a adekvátně na to reagovat – třeba i společným učením používání internetu, poukazováním na rizika, ale hlavně též vlastním příkladem. O životě on-line by se mělo v rodinách mluvit stejně jako o každé jiné součásti reality všedního dne.

Úřad v roce 2010 již čtvrtým rokem vyhlásil soutěž „Moje soukromí! Nekoukat, nešťourat!“ Z výtvarných a literárních prací, které nám děti od 6 do 18 let na toto téma poslaly, je více než zřejmé, že jim ochrana osobních údajů není cizí a že pojem soukromí v reálném životě chápou. Jsou toho schopny i ve virtuálním prostředí internetu, nebo je anonymita a „odlidštění“ on-line života svádí k jinému postoji a pohledu?

Samozřejmě, že toho schopny jsou, ale musejí v první řadě pochopit, jakým způsobem takzvaná „internetová anonymita“ funguje. I když neukazujeme svou tvář, jsme dohledatelní v reálném světě podle malých trsů informací, které se často nebojíme poskytovat. Křestní jméno, věk, bydliště a kroužek, kam chodím, poskytnou případnému internetovému agresorovi informace, s jejichž pomocí (a s pomocí vyhledávačů) mě mohou najít. Odlidštění je ještě iluzornější, což podle mě dnešní mladá generace chápe lépe než jejich rodiče.

V našem rozhovoru není dostatek prostoru na zviditelnění všech pozitiv ani zde nemůžeme pojmut všechna rizika spojená s dětmi a internetem. Co byste na závěr chtěl poradit rodičům – a – co byste chtěl vzkázat dětem?

Hlavně spolu o internetu mluďte, neberte ho jako místo mimo reálný svět a začleňte ho mezi témata typu: škola, kroužky, práce apod. Rodiče, zjistěte si informace o nebezpečích internetu a sami se nechovejte nebezpečně – jděte svým dětem příkladem. A dětem bych rád vzkázal, aby nebraly internet a lidi na něm jako počítačovou hru s virtuálními postavami. Na druhé straně sedí za monitory živí lidé, někdy dobří, někdy zlí.

Děkujeme za rozhovor.

-mn-

IV. INTERNET A OCHRANA DAT A SOUKROMÍ – ÚŘAD KOMENTUJE

Internet, internet – pojem denně mnohokrát citovaný, vychvalovaný i zatracovaný – jeden z fenoménů naší doby. Pulzuje naší společností a oslovuje stále více lidí všech věkových kategorií. Ve spojitosti s internetem můžeme hovořit o globální komunikaci. Spektrum jeho nabídek se zdá být neohraničené a množství informací z rozmanitých oblastí lidského života i z nejrůznějších vědních oborů bezendné. Na síti se chatuje i obchoduje, nabízí práce, čte literatura, sledují se zprávy a dívá se na filmy, prohlížejí se fotky, hledají kamarádi, na internetu se seznamuje, poslouchá hudba ... na síti se prostě žije. Většina z nás nějakým způsobem a do jisté míry internet používá a někteří si už bez internetu svůj život neumí ani představit.

Sociální sítě jsou v dnešní době jedním z možných nebezpečí internetu. Víme, že děti a mladí lidé tráví hodně času na internetu a často o sobě sdělí údaje, které by neřekli ani nejlepšímu kamarádovi. Proto se nyní chceme v souvislosti s ochranou osobních údajů a soukromí zaměřit především na tuto oblast.

V žádném případě však ne formou apriorního zákazu či odmítání nových technologií a služeb, které nabízejí, ale spíše varováním a upozorněním na možná rizika, která s sebou přinášejí a samozřejmě i návodem a radami, jak se na síti bezpečně pohybovat.

Osobní údaje jsou klíčem k soukromí – jednoduché motto v sobě skrývá důležitou informaci. Právě tuto spojitost a provázanost bychom si měli uvědomit a zapamatovat. Je to ten první a základní krok, který můžeme z naší strany na jejich ochranu učinit.

Úřad je povinen dbát na dodržování ochrany osobních údajů u mnoha institucí, které naše osobní údaje spravují. Všichni máme Ústavou zaručeno právo na ochranu osobních údajů a existuje zákon o ochraně osobních údajů.

Je však důležité, abychom se naučili své osobní údaje chránit také sami tam, kde můžeme. Dopad na naše ego může mít důvěřivá komunikace ve skupinách, které slibují nesporné nebo únik z obyčejné reality každodenního života anonymním převtělováním do zajímavějších identit. Potencionální nebezpečí také spočívá v možném riziku narušení soukromí a zneužití osobních údajů naivním otevíráním a odhalením svých profilů na síti.

Snahou Úřadu je, aby se každý uživatel internetu nad jeho principem, širokou nabídkou, úžasnými možnostmi, ale i jeho možnými riziky zamyslel a aby se na internetu pohyboval s rozvahou, s nadhledem, osobní převahou a především vždy bezpečně.

ŠTĚSTÍ PŘEJE PŘIPRAVENÝM A INFORMACE ZNAMENAJÍ MOC

PhDr. Hana Štěpánková, tisková mluvčí Úřadu pro ochranu osobních údajů

Dělat něco pro to, aby si generace dospívajících dětí tyto skutečnosti uvědomila, je rozhodně běh na dlouhou trať. Stejně tak jako výchova a vzdělání, které jsou k oné výhodě cestou, ovšem bez záruky. Je totiž jistě mnohokrát ověřeno, že informovat děti a mladé lidi o nepříjemných stránkách věcí, které je baví, je často jako házet hrách na zeď, mluvit do zdi a podobně. Přesto se nedá dělat nic jiného než podstoupit tuhle cestu, vymýšlet zajímavé způsoby, jak je na stinné stránky oblíbených průvodců jejich životem upozorňovat. V souvislosti s ochranou osobních údajů český úřad po tři roky sděloval dětem a mladým lidem formou zábavné soutěže „Moje soukromí! Nekoukat, nešťourat!“ poznatek, že osobní údaje jsou klíčem k soukromí, že právo na soukromý život je základním lidským právem a zajímalo ho, zda mladá generace soukromí považuje pro svůj život za hodnotu. Dá se říci, že jsme nedostali žádný příspěvek, který by soukromí označil za nesmyslnou součást života a jako takové je odmítl; naopak dosti četné byly případy nárokování si soukromí (samozřejmě v podobě přiměřené věku dětí – a tak často pro nás zábavné – viz www.uoou.cz v rubrice Pro mládež/Soutěž).

Tento postoj ale jako by v prostředí internetu neexistoval. Přinejmenším o tom vypovídají veškeré průzkumy, které konstatují, že děti na internetu o sobě řeknou a zveřejní cokoli. Snažili jsme

se tedy tematizovat tento problém nenásilným a zábavným způsobem v posledním, 4. ročníku pořádané soutěže, ale také jsme ho otevřeli prostřednictvím programového bloku Děti v pavučině sítí (viz blíže na s. 8) na celoevropské konferenci komisařů ochrany dat a soukromí, kterou Úřad pořádal na konci dubna 2010 v Praze. Pro tu byla rovněž připravena „Bílá kniha dobré praxe“ – popis projektů realizovaných řadou dozorových úřadů i jiných institucí v zájmu informování mladých lidí o potřebě obezřetného nakládání s osobními údaji s ohledem na potřebu zabezpečit své soukromí. Je to pár vlaštovek, které se nepochybně „vylíhly“ z poznání, že skvělá služba internetu se zejména pro mladou generaci může změnit ve zlého pána. Zdá se, že mocný prostředek komunikace neprovázela žádná formace mladých uživatelů v umění pohybovat se v tomto novém prostředí... Dokonce teprve nyní se objevují velmi otevřené informace o realitě sociálních sítí (viz také odkazy na www.uoou.cz/Pro mládež). Naši francouzští kolegové dokonce ve své výroční zprávě za loňský rok uvedli výrok George Clooneyho na adresu Facebooku: „Raději bych si nechal vyšetřit prostatu v televizním přenosu, než bych si zřídil stránku na Facebooku.“ Zdá se tedy, že přeci jen už padají růžové brýle mámení o životě ve virtuálním světě sítí sítí...

Stávající bulletin se snaží o tom nabídnout nejrůznější poznatky a také zveřejnit pohled na důsledky života dětí s internetem, úvahy o nápravě jejich zanedbané výchovy i názory na problém od velkých hráčů v oblasti ochrany osobních údajů – kompetentně příslušného oddělení Evropské komise a evropského inspektora ochrany údajů. Bulletin by se, doufejme, mohl stát východiskem pro další konkrétní kroky v běhu na dlouhou trať...

KATALOG KATALOGŮ – BABYLON NA SÍTI

Ing. Miloš Šnytr, inspektor Úřadu pro ochranu osobních údajů

Stále častěji zaznívají, zejména na internetu, hlasy o nepřípustné snaze státu cenzurovat internet, hlasy kritizující úředníky, kteří si přisvojují moc nařizovat a povolovat, co lze a nelze na internetu zveřejnit. Současně se stejnou vehemencí se ozývají hlasy o stavu úředníků, kteří jsou neschopní a líní. Jak je to ale možné, že se tito líní a neschopní lidé o své vůli pustili do tak složitě a nevděčné aktivity jako je kontrola zpracování informací na internetu, jak je možné, že jsou toho vůbec schopní.

Problém je v tom, že aktivity států ve vazbě na kontrolu obsahu internetu jsou vyvolány právě přáním mnoha občanů, tedy stížnostmi podanými těmito lidmi na porušování jejich práv a svobod jinými lidmi využívajícími anonymitu internetu. Lidé si stěžují na nečinnost státu, na přehlížení zjevného porušování zákonů na internetu. Právě toto zasahování do práv druhých je průvodním jevem mnoha internetových prezentací. V této souvislosti je však třeba rozlišit informace na internetu, neboť, jak napsal před padesáti lety můj oblíbený spisovatel Jorge Luis Borges v povídce „Babylonská knihovna“¹⁾:

„Vesmír (který jiní nazývají Knihovnou) je vytvářen šestiúhelníkovými galeriemi, jejichž počet je neurčitý a možná i nekonečný. Uprostřed galerií jsou velké větrací šachty, obehnané nizoučným zábradlím. Z každé galerie jsou až do nekonečna vidět dolní i horní poschodí. Uspořádání všech galerií je naprosto stejné: Podél stěn, s výjimkou dvou, stojí dvacet regálů, tj. vždy pět dlouhých regálů u stěny. Regály, jež sahají až ke stropu galerií, jsou jen o málo vyšší než normální knihovník. V jedné z nezastavěných stěn je vstup do úzké chodby, která vede do jiné galerie, shodné s první galerií a se všemi ostatními galeriemi. Po pravé i po levé straně chodby je maličká místnost. V jedné je možno spát vstoje, v druhé lze ukojit potřebu vyměšování. Tamtudy vede točité schodiště, propadající se do bezedné hloubky a ztrácející se v nedohledné výšce. V chodbě je zrcadlo, které přesně odráží vnější jevy. Na základě tohoto zrcadla lidé někdy usuzují, že Knihovna není nekonečná (kdyby byla skutečně nekonečná, k čemu pak to iluzivní zdvojení?). Já raději sním o tom, že leštěné plochy představují a slibují nekonečno... Zdrojem světla jsou kulovité plody, kterým se říká lampy. V každém šestiúhelníku visí dvě napříč proti sobě. Světlo, které vyzařují, je nedostačující a nepřetržitě.

... Podél každé ze čtyř stěn šestiúhelníku je pět regálů. V každém regálu je uloženo dvaatřicet knih jednotného formátu. Každá kniha má čtyři sta deset stran, na každé stránce je čtyřicet řá-

dek, na každé řádce kolem osmdesáti černých písmen. Také na hřbetu každé knihy jsou písmena, jež však neudávají či nenaznačují, o čem se lze dočíst na jejích stránkách. ...

... Před pěti sty lety objevil představený jednoho výš položeného šestiúhelníku knihu, která byla stejně zmatená jako druhé knihy, ale měla skoro dvě stránky sourodých řádek. Ukázal svůj objev potulnému luštiteli, který prohlásil, že řádky jsou psány v portugalštině. Jiní mu zas řekli, že jsou napsány v jidiš. Než uplynulo sto let, podařilo se onen jazyk určit: byl to samojedsko-litovský dialekt guaraníštiny s názvuky klasické arabštiny. Byl také rozluštěn smysl textu: šlo o poučky z kombinatorní analýzy, osvětlované příklady variací s nekonečným počtem opakování. Příklady umožnily jednomu geniálnímu knihovníkovi objevit základní zákon Knihovny. Tento myslitel upozornil, že všechny knihy, ať seberozdílnější, jsou tvořeny stejnými prvky: mezerou, tečkou, čárkou a dvaadvaceti písmeny abecedy. Poukazoval taky na skutečnost, kterou potvrdili všichni cestovatelé: V celé obrovské Knihovně nejsou ani dvě knihy úplně stejné. Z těchto nevyvratitelných premis vyvodil závěr, že Knihovna je završený celek a její regály zahrnují všechny možné kombinace (obrovský, i když nikoli nekonečný počet) dvaceti ortografických znaků, tedy všechno, co lze vyjádřit ve všech jazycích. Všechno: velice podrobnou historii budoucnosti, vlastní životopisy archandělů, přesný katalog Knihovny, tisíce a tisíce falešných katalogů, důkaz nesprávnosti těchto katalogů, důkaz nesprávnosti pravého katalogu, gnostické evangelium Basileidovo, komentář k tomuto evangeliu, komentář ke komentáři k tomuto evangeliu, pravdivé vyličení tvé smrti, překlad každé knihy do všech jazyků, interpolace každé knihy do všech knih.

Když se rozhlásilo, že Knihovna obsahuje všechny knihy, vyvolalo to nejprve pocit podivného štěstí. Všem připadalo, jako by byli pány nedotčeného a tajného pokladu. Neexistoval osobní nebo světový problém, jehož výmluvné řešení by se nemohlo najít v některém šestiúhelníku. Vesmír došel svého opodstatnění.“

Internet již dnes obsahuje množství informací, které si navzájem odporují, informace které podporují různé teorie a jiné je vyvracejí. Zjistit autora je někdy velmi nesnadné, pokud je to vůbec možné. Zjistit, co je a není pravda, je jenom na uživateli.

Současný svět internetu spěje do podoby nekonečného (ve smyslu možností lidského života) množství informací ve všech možných jazycích. Tyto informace popisují skutečnosti stejně jako dokonalé fikce, dají se tam nalézt informace, které potvrzují fikce či vyvracejí fakta. Současnému, živelně se rozvíjejícímu internetu chybí pravidla.

V té souvislosti musíme být vděční našim pradědečkům, že stanovili pravidla pro provoz na veřejných cestách, neboť kdyby tomu tak nebylo a dnes někdo přišel s revoluční myšlenkou, že je možné jezdit pouze po jedné ze stran silnice, že na křižovatkách mají některá vozidla přednost před jinými a to nezávisle na osobě řidiče či pořizovací ceně vozidla, že je možné jet, pouze pokud svítí lampa zelené barvy atd., pravděpodobně by neuspěl. Okamžitě by vznikla v médiích debata, proč ten či onen politik prosazuje tu či onu stranu, proč zelená a ne modrá a vůbec, kdo má právo zasahovat do svobodné vůle občanů.

Internet je prostředím pro sdělování aktuálních událostí ve společnosti, informací o programech divadel a kin, o jízdách řádek. Není však orgán, který by garantoval, že sledujete skutečně pravdivou informaci poskytovanou oficiální autoritou či zda se jedná o nějakou falešnou alternativu téhož.

Na orgán, který by zaručil důvěrnost vaší elektronické pošty, či kdo by zaručil důvěrnost vaší komunikace s bankou, si asi ještě počkáme.

I když již dnes se ozývají hlasy proti tomu a možná jsou to hlasy těch, kdo Vám čtou poštu, či se chystají na Vaše konto.

Poznámka:

¹⁾ BORGES, JORGE LUIS: *Nesmrtelnost*. Praha, Hynek 1999.

INTERNET A PRÁVO

Mgr. & Mgr. Vít Zvánovec, referent Úřadu pro ochranu osobních údajů

Internet je médium, stejně jako tisk či rozhlasové a televizní vysílání, a proto pro něj platí stejná pravidla jako pro ostatní média, byť s některými odchylkami, danými jeho povahou. Každé médium má své vlastní charakteristiky, které jsou zohledněny v oborových zákonech. Tisk je nákladný, a proto je velice koncentrovaný. V současné době je v ČR pouze 8 celostátních deníků. Z toho vyplývá, že článek uveřejněný v tomto médiu má značný dopad. Tato oblast je regulována zákonem č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Rozhlasové a televizní vysílání je ještě nákladnější a navíc k tomu přistupuje fyzikální omezení: frekvencí kmitočtového spektra je daný počet. Proto je nezbytné mít k rozhlasovému nebo televiznímu vysílání licenci (tj. koncesi). Vysílání reguluje zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Nové a nejvíce odlišné médium je internet. Dílčí regulací je zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti), ve znění pozdějších předpisů. Internet postrádá většinu omezení ostatních médií. Publikovat na něm není nákladné. Nemá fyzikální omezení, může být všudypřítomný. Jen v ČR existuje v současné době cca 700 000 domén, tj. internetových adres.

Na všechna média se vztahují průřezové právní předpisy, z nichž základní je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, doprovázený dalšími soukromoprávními předpisy, jako je zejména zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Zvláštní pozornost si zaslouží zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), neboť internet je stejně jako rozhlasové a televizní vysílání elektronické médium.

Základním právním principem je *stare decisis*, tj. že podle jednou rozhodnuté věci se mají rozhodovat též nové, obdobné případy. Médium je obvykle okolnost, kterou je možno zanedbat, a proto jsou ve vztahu k internetu většinou použitelná rozhodnutí, která byla vydána o jiných médiích.

Všudypřítomnost internetu způsobuje procesní problém: Jak určit rozhodné právo? Pokud Američan píše česky na jihoafrickém serveru a poškozuje při tom pověst německé společnosti, jak se to má řešit? Navíc takový text si může přečíst kterýkoliv člověk na zeměkouli, je-li připojen k internetu. Podle § 15 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů: „Nároky na náhradu škody, nejde-li o porušení povinnosti vyplývající ze smluv a jiných právních úkonů, řídí se právem místa, kde škoda vznikla, nebo místa, kde došlo ke skutečnosti, která zakládá nárok na náhradu škody.“ Tato právní norma je recepcí obecného práva, *lex loci delicti commissi* (právo místa, kde byl spáchán protiprávní čin). Druhou důležitou normou obecného práva je, že soudišťem je obecný soud žalovaného.

Kde škoda vznikla? Tam, kde se server fyzicky nachází, tam, kde má sídlo jeho provozovatel, nebo tam, kde má sídlo vlastník domény? Domnívám se, že tam, kde má sídlo vlastník domény.

Pokud by rozhodovalo to, kde se server fyzicky nachází, bylo by příliš usnadněno forum shopping, tj. nekalý výběr soudu podle toho, kde je nejvíce pravděpodobný příznivý výsledek. Triviálním přesunem souboru, který způsobil výše psanou škodu, z jednoho státu do druhého, by byla změněna příslušnost soudu.

Pokud by rozhodovalo to, kdo je provozovatel serveru, znamenalo by to, že vlastnictví domény je právně bez významu. Vlastník domény by mohl přemístit protiprávní zveřejněný text k jinému provozovateli, třeba i zcela nemajetnému, čímž by „jednoduše“ vyřešil problém odpovědnosti.

Protože všechny ostatní možnosti byly vyloučeny, zbývá jen vlastník domény.

NEPŘEDÁVEJTE SVÉ OSOBNÍ ÚDAJE PO SÍTI – NEOTEVÍREJTE BRÁNU SVÉHO POČÍTAČE

Dnešní děti vyrůstají a vyvíjejí se ve „větším“ světě než dříve. Podstatou a životní základnou pro jejich růst zůstává samozřejmě a především jejich rodina, škola, kamarádi a nejbližší okolí. Souběžně s tímto reálným světem se jim však nabízí svět nejrozmanitějších nabídek, široké spektrum neohrazených možností a ohromující zdroj informací – internet.

Internet je pro děti informativní, tvůrčí i motivující. Je pro ně nástrojem komunikace, zdrojem poučení, radosti, zábavy. Svým charakterem navozuje také pocit anonymity, jednoduchého úniku z reality a možnost vytvořit si novou identitu. Při jeho hodnocení však nesmíme zapomenout na jeho jinou vlastnost – je také nebezpečný.

Problémy spojené s nebezpečím, které dětem na internetu hrozí, většinou nespočívají v tom, že by se děti neuměly „na síti“ pohybovat. Dětem je on-line prostředí blízké, jsou vynalézavé, zvědavé, chovají se spontánně a přirozeně a umějí se rychle orientovat, v mnoha případech lépe a snadněji než jejich rodiče. Problém spočívá v tom, že si neuvědomují nebo podceňují rizika a nástrahy v on-line prostředí, a neví, jak se proti nim bránit.

Na webových stránkách Úřadu www.uouu.cz v rubrice Pro mládež je v nabídce Zásady ochrany osobních údajů on-line zakotveno několik dobrých rad, jejichž dodržování je tím základním návodem bezpečného pohybu v on-line prostředí.

1. Bez svolení rodičů bych neměl(a) poskytovat osobní informace, jako například adresu, telefonní číslo, telefonní číslo a adresu pracoviště rodičů, ani adresu školy, kam chodím.
2. Setkám-li se s informací, která mne uvedla do rozpaků nebo pro mne byla nějakým způsobem nepříjemná, bez váhání se s tím svěřím svým rodičům.
3. Nikdy bych si neměl(a) domlouvat schůzku s někým, s kým jsem již předtím komunikoval(a) "on-line" (e-mail, internetový "chat" apod.), aniž bych se o tom předtím poradil(a) s rodiči. Budou-li rodiče s takovou schůzkou souhlasit, pak se nejprve ujistím, že ke schůzce dojde na veřejném místě (tedy nikoli například v soukromém bytě, v nějakém odlehklém a nepoužívaném skladu apod.) a raději s sebou vezmu některého z rodičů.
4. Neznámým osobám nebudu nikdy posílat svou fotografii ani jiné věci, aniž jsem si o tom předtím promluvil(a) se svými rodiči.
5. Nebudu odpovídat na žádné vzkazy a dotazy pochybné povahy či na takové, které ve mně vyvolávají nepříjemné pocity. Není to přeci moje vina, že jsem je dostal(a) a k ničemu mne to nezavazuje. Pokud mi budou takové vzkazy, výzvy nebo dotazy zaslány, hned se o nich svěřím rodičům, aby na ně mohli upozornit poskytovatele našeho internetového připojení.
6. S rodiči si domluvíme pravidla, která budou platit pro můj přístup k elektronické poště a na internet. Dohodneme se na denní době, kdy budu moci navštěvovat internet a přijímat a odesílat e-maily, a na typech stránek, které budu moci navštěvovat.
7. Kromě rodičů nebudu nikomu dávat své heslo pro připojení na internet (ani těm nejlepším kamarádům).
8. Než stáhnou nebo nainstalují nějaký software nebo než udělám cokoli, co by mohlo nějak poškodit náš počítač nebo ohrozit soukromí mé rodiny, poradím se o tom s rodiči.
9. V "on-line" prostředí se budu vždy chovat správně a nebudu dělat nic, co by obtěžovalo ostatní nebo by jim jakýmkoli způsobem škodilo.
10. Pomohu rodičům porozumět tomu, jak se lze on-line bavit a naučit se tam nové věci. Naučím je, co vím o internetu, počítačích a ostatních technologiích.

Zdroj: <http://www.safekids.com/kids-rules-for-online-safety/>

Na prvním místě, ne náhodou, je upozornění, aby děti nikdy nikomu neznámému na internetu neposkytovaly své jméno, adresu bydliště a školy, své telefonní číslo - své osobní údaje. Ano, jsou to právě naše osobní údaje¹⁾, které nás identifikují a při nesprávném a neopatrném nakládání s nimi se můžeme dostat do nepříjemných a nebezpečných situací.

Internet je i prostředím hackerů a jiných nebezpečných lidí, kteří se snaží různými nekalými praktikami naše osobní údaje získávat a zneužívat. Tuto skutečnost nelze podceňovat. Je potřeba

na ně děti neustále upozorňovat, zásady ochrany osobních údajů on-line jim vysvětlovat a připomínat jim, aby je dodržovaly.

Neuváženým on-line předáním svých osobních údajů na síť, jako bychom otevřeli pomyslnou bránu svého soukromí, v tomto případě našeho počítače.

Poznámka:

¹⁾ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů definuje pojem osobní údaj v § 4 písm. a) takto: osobním údajem je jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. Plné znění uvedeného zákona je k dispozici na internetové adrese Úřadu www.uoou.cz v rubrice Právní předpisy.

-mn-

FACEBOOK – SÍŤ PŘÁTEL

Facebook slaví letos šesté narozeniny. Tento celosvětový fenomén vytvořil 1. února 2004 v USA student harvardské univerzity Mark Zuckerberg. V únoru 2004 byla síť spuštěna. Původní vysokoškolský web přerostl v nejpoblárnější internetovou síť na světě a jeho obliba stále roste. Podle posledních ukazatelů jej využívá asi 500 miliónů lidí. Facebook je největší sociální internetovou sítí, s povinnou registrací a s lokalizací 65 světových jazyků včetně češtiny a slovenštiny. Společnost sídlí v USA ve státě Kalifornie. Má 1000 zaměstnanců.

Začátkem roku 2010 bylo zaregistrováno 2,2 miliónů uživatelů z České republiky a toto číslo se zvyšuje. Nejpočetnějšími uživateli jsou především mladí lidé ve věku 18 až 24 let. Facebook je komunikační prostředek nejen mezi přáteli, ve skupině přátel, ale postupně se stává funkčním nástrojem v naší občanské společnosti. Lze říci, že internetová sociální síť je médium s vlastními zákonitostmi. Z tohoto pohledu je proto nezbytné k Facebooku přistupovat. Prostředí sítě se mění. Na Facebook, který byl původně výrazně personální, pronikají a zakládají si účty i společenská sdružení, firmy a politici. Také oficiální instituce spouští na Facebooku své prezentace s cílem přinášet informace o aktuálním dění a o svých aktivitách.

Facebook funguje na principu registrace a vytvoření vlastního profilu. Profil lze nastavit tak, že je k dispozici všem nebo pouze těm, kdo jsou vybráni a označeni jako „přátelé“. Současně se zobrazuje i nabídka dalších možných kontaktů. Okruh „přátel“ roste. S rostoucím počtem uživatelů však zákonitě roste i riziko ztráty soukromí.

Na registrační stránce Facebooku je k dispozici odkaz o uživatelských podmínkách a zásadách soukromí. Tento text je napsán menším písmem a bylo by více než žádoucí, aby uživatelé tomuto sdělení věnovali větší pozornost. Facebook také upozorňuje na to, že děti mladší než 13 let se nesmějí registrovat. Mladým lidem od 13 do 18 let doporučují, aby se před registrací domluvili s rodiči a zeptali se jich na jejich svolení. Facebook také apeluje na rodiče, aby své děti poučili o možných rizicích, která jsou spojena s užíváním sociálních sítí. Za účelem získat přehled o tom, s kým se jejich děti na internetu stýkají, s kým komunikují a kde všude se na internetu pohybují, Facebook rodičům doporučuje instalovat na počítači některé z nabízených monitorovacích a bezpečnostních softwarů.

Facebook nabízí přátelské uživatelské prostředí. Velkým lákadlem je pohodlné vkládání fotografií, které si vybraní přátelé mohou prohlédnout. Jestliže k fotografii někdo z vybraných přátel přidá komentář, tak tuto fotografii uvidí i okruh jeho přátel, které třeba původní vkladatel vůbec nezná. Stejně se „chovají“ i diskuse, chaty a vzkazy vkládané na Facebook.

Facebook je bohatým zdrojem osobních údajů. Svým charakterem umožňuje sledovat chování, zvyky a záliby uživatelů. Každý, kdo se zaregistruje a vytvoří si profil, tak činí dobrovolně. Každý uživatel totiž tím, že do něj vstoupí, souhlasí s „pravidly hry“.

V blízké budoucnosti se dle prognóz centrem sociálního dění na celém internetu má stát právě Facebook. Speciální mechanismy by z něj měly vytvořit jednu velkou interoperabilní sociální internetovou službu, která bude cíleně rozesílat nejrůznější obsah. Ostatní sociální sítě se i nadále budou rozvíjet a jejich snahou bude především specializace. Mělo by také dojít k výrazné změně v připojení k internetu - nejběžnějším zařízením s přístupem na internet by již neměl být počítač, ale mobilní telefon.

Všechny údaje, každá vložená informace, mají na internetu permanentní charakter. Proto by zodpovědné chování na internetu mělo být samozřejmostí. Rodiče by svým dětem měli od malička tuto zásadu vštěpovat a měli by je učit si své soukromí a osobní údaje chránit. Pro mladé lidi se stal internet a jeho síť každodenním společníkem, umí se ve virtuálním prostředí velmi dobře pohybovat. Stále si však často neuvědomují, jaká jsou s tímto prostředím spojena rizika, která se jim možná v současné chvíli zdají zanedbatelná, nevěnují jim pozornost, ale jejich dopad pro ně v budoucnu může být o to tíživější.

Nové technologie se hekticky vyvíjejí. Téměř vždy jsou minimálně o krok dopředu před právními, či jinými společensky stanovovanými pravidly a normami. Většinou nás svou sofistikovaností a efektivností přesahují a „pohlcojí“. Na expanzi nových technologií a jejich pozitivního, ale i negativního efektu je potřeba se připravit – neodmítat je, naučit se s nimi nejen zacházet, ale v rámci svých možností jim také porozumět. V „horkých“ chvílích nejen na „sítích“, ale i při užívání jiných internetových aplikací, bychom se vždy měli řídit svým zdravým rozumem.

Zdroj:

www.lupa.cz/clanky ; www.tn.nova.cz/magain/hi-tech/pc ; www.digitalne.cz ; www.facebook.cz ; www.novinky.cz/internet-a-pc ; www.technet.cz ; www.DigiWeb.iHNed.cz .

-mn-

POHLED POD POKLIČKU

Přečetli jsme za vás

Nedávno publikovaný rozhovor s nejmenovaným zaměstnancem Facebooku odhalil, jakým způsobem se zachází s informacemi, které lidé svěřují svému profilu na Facebooku. Na serverech Facebooku jsou uchovávány veškeré informace, všechny provedené akce, kliknutí na něčí profil, změny v profilových informacích, zkrátka vše, ať už to bylo smazáno nebo ne. Z historie brouzdání je poté pro Facebook snadné určit, kdo jsou vaši nejlepší přátelé.

Důkazem o uchovávání všech informací je, že ve vyhledávacím poličku se neobjevuje abecedně řazený seznam přátel, ale seznam nejlepších přátel podle nejčastější interakce. Přes zprávy, odkazy a fotky Facebook posuzuje, jak dobrými přáteli s kým jste. A má o tom dokonalý přehled. Veškeré informace jsou uchovávány na několika tisících serverech ve čtyřech datových centrech, rozmístěných po světě. Jak z rozhovoru vyplývá, jsou zde dostupné informace o více než dvě stě dvaceti miliónech lidí. A to už je pořádná porce osobních údajů, které mohou být zneužity ke komerčním účelům, v horším případě i ke kriminálním činům.

Zaměstnanec Facebooku prozradil, že donedávna existoval tzv. master password, jehož prostřednictvím se bylo možné nalogovat do různých profilů, přičemž k tomuto heslu měl technicky přístup každý zaměstnanec Facebooku. Za zneužití univerzálního přístupu byli dokonce dva lidé vyhozeni. Sám zaměstnanec, který poskytl rozhovor, přiznal, že heslo použil, aby si prohlédl profily jiných lidí, na což neměl právo. Jak uvedl dále, i dnes existuje princip „switch login“, prostřednictvím kterého je možné po zdůvodnění, proč se zaměstnanec přihlašuje na vaše jméno, nalogovat do profilu a třeba i měnit údaje.

Liberalizující se přístup k nakládání s informacemi na internetu přináší také rizika pro ochranu soukromí, což je dobré mít na paměti předtím, než něco na Facebook umístíte.

Zdroj: http://www.voicesforinnovation.cz/clanky/clanky_vfi/rozhovor-zamestnanec-facebooku-o-nasem-soukromi

-pav-

NENÍ JENOM FACEBOOK

Přes velký vzrůst popularity Facebooku je dobré si uvědomit skutečnost, že internetových sociálních sítí, které si vydobily velkou popularitu a mají své uživatele po celém světě, existuje mnoho. Jmenujme například MySpace, Orkut, Bebo, Twitter, Classmates, Blackplanet, Lidé.cz, Spolužáci.cz, Buzz – většinou se zaměřují na sdílení nejrůznějších multimédií, diskuse, hledání

známých a spolužáků. Jiné jako třeba LinkedIn, Naymz, Xing jsou sítě různě specificky orientované například na hledání pracovních míst, získávání referencí, budování a sledování vlastní kariéry, výměnu profesních zkušeností, navazování a udržování obchodních kontaktů a jiné aktivity. Některé sítě sdružují umělce nebo příslušníky určitých národností.

Facebook je však nejrozšířenější, nejpoblárnější a je komunitní sítí, kterou děti a mladí lidé nejvíce využívají – proto jej také nejčastěji zmiňujeme. Nejvíce obvinění z narušování ochrany osobních údajů uživatelů je také spojováno s Facebookem. Upozornění uživatelům internetu na existující rizika ztráty soukromí a možného zneužití osobních údajů a na nezbytnost dodržování zásad a pravidel ochrany osobních údajů je však míněno na všechny internetové sociální sítě, nejenom na Facebook.

Postoj Úřadu ke všem sociálním internetovým sítím, v souvislosti s dodržováním zásad ochrany osobních údajů a zabezpečením soukromí, jeho výzvy k soustředění pozornosti na bezpečné pohybování na internetu a apel k porozumění novým technologiím je v souladu s postoji Evropské komise.

Zdroj: www.lupa.cz/clanky/

-mn-

NE KAŽDÁ PRVNÍ CENA JE VÍTĚZSTVÍM

Na pátém slavnostním ročníku předání Big Brother Awards 2009 (Ceny Velkého bratra), které v České republice organizuje nevládní nezisková organizace na ochranu lidských práv Iuridicum Remedium (luRe) a které se konalo 12. listopadu 2009 v pražském Divadle Na Prádle, byla komunitní síť Facebook za nedůsledný přístup k ochraně soukromí svých uživatelů udělena první cena v kategorii Nebezpečná nová technologie.¹⁾

Odborná porota vybírala z osmdesáti navržených kandidátů z organizací, státních i soukromých společností a firem, které veřejnost vybrala jako ty „nejlepší“, které svým počínáním a aktivitami nejvíce narušují soukromí občanů.

„Facebook a další tzv. sociální sítě jsou bezesporu vynikající a pro spoustu lidí velice užitečnou věcí. Nicméně ve spojení s novými technologiemi, jako je např. zmíněná TAT²⁾, radikálně snižují soukromí občanů a to zdaleka nejen v případech, kdy s tím příslušní občané souhlasí. Na rozdíl od řady jiných sociálních sítí Facebook není zcela otevřený, je chráněný alespoň přístupovým heslem. Jde však o slabou ochranu. A navíc nikdo přesně neví, kdo má ke komunikaci na Facebooku přístup.“

Z odůvodnění pro udělení ceny – zdroj internetové stránky luRe

V našem každodenním životě jsme často v situaci, že své osobní údaje z různých důvodů různým institucím, úřadům, či jiným subjektům předáváme. Je to běžná denní praxe, která však má také svá pravidla a zákonitosti. Stěžejním prvkem v tomto kontextu je, aby naše osobní údaje byly bezpečně uloženy, aby k nim nikdo nepovolaný neměl přístup, aby bez našeho vědomí nebyly nikomu dalšímu předávány a aby s nimi bylo řádně nakládáno, a to v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.

Zdroj: www.bigbrotherawards.cz/; www.lupa.cz

Poznámka:

¹⁾ Soutěž probíhá od roku 1998 v mnoha zemích světa, kde je pořádána organizacemi spolupracujícími s mezinárodní Privacy International. V České republice byly ceny předávány poprvé 28. října 2005. Smyslem soutěže je aktivovat veřejnost a motivovat občany, aby nebyli k porušování práva na ochranu osobních údajů a soukromí lhostejní. Jde o veřejnou soutěž, je tedy otevřena pro každého, kdo by chtěl podpořit právo na ochranu soukromí. Každý z nás má právo nominovat do dalšího ročníku svého Velkého bratra.

²⁾ Společnost The Astonishing Tribe (TAT) se zabývá vývojem programů pro chytré mobilní telefony. Vytvořila novou unikátní aplikaci, s jejíž pomocí lze jednoduše všem lidem zpřístupnit údaje o vašem účtu na Facebooku, telefonním čísle, nebo e-mailové adrese. Všechny informace přitom zájemci vyčtou přímo z obličeje.

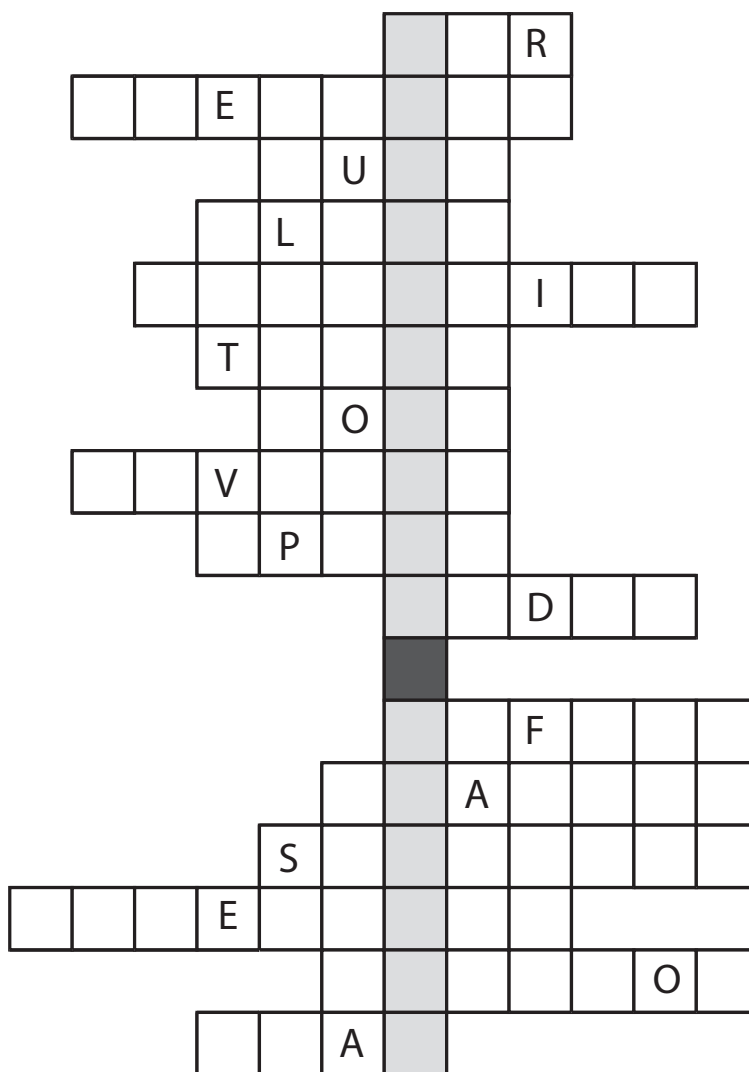
-mn-

V. KŘÍŽOVKA NA ZÁVĚR

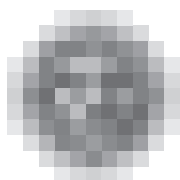
ANI PŘI SVÉ CESTĚ (t a j e n k a)

O SOBĚ NEMUSÍŠ PROZRAZOVAT VŠE OSTATNÍM DĚTEM!

1. Něco škodlivého, co může napadnout tvůj počítač nebo i způsobit nemoc.
2. Cizím slovem „totožnost“.
3. Měna, kterou se platí v některých členských státech Evropské unie.
4. Jaká je barva kontejnerů, do kterých vyhazujeme plastové obaly?
5. Východočeské město známé díky perníku a koňským dostihům.
6. Křestní jméno prvního československého prezidenta.
7. Sport, při kterém se snažíš snižovat svůj handicap.
8. Přírodní katastrofy, které bohužel v posledních letech postihují i české země.
9. Nazýváme tak 1. duben.
10. V knihách J. K. Rowlingové je tak označován člověk bez kouzelnických schopností.
11. Anglicky „bezpečnost“.
12. Film z loňského roku, jehož děj se odehrává na planetě Pandora.
13. Místo, kde se k jednání scházejí poslanci.
14. Když si s kamarádem vzájemně něco svěříte a slíbíte si, že to nikomu jinému nepovíte, je to....
15. Pražské divadlo, které je spjato se jmény Jiřího Šlitra a Jiřího Suchého.
16. Nevyžádaná a skoro vždy obtěžující e-mailová pošta.

virtuálním světem

**úřad
pro ochranu
osobních
údajů**

VYDÁVÁ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ

EDITOR: PHDR. HANA ŠTĚPÁNKOVÁ | REDAKTOR: MILUŠE NEJEDLÁ | GRAFICKÁ ÚPRAVA: MILOSLAV ŽÁČEK

ADRESA REDAKCE: ÚOOÚ, PPLK. SOCHORA 27, PRAHA 7, 170 00 | TELEFON: 234 665 286, FAX: 234 665 505

E-MAIL: POSTA@UOOU.CZ | INTERNETOVÁ ADRESA: WWW.UOOU.CZ

PERIODIKUM JE ZAPSÁNO V EVIDENCI PERIODICKÉHO TISKU POD ČÍSLEM MK ČR E 10548

© ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ

DÁNO DO TISKU 28.7. 2010